STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
NO. 05305

ODEM HA-ELYON

H. Hirsh

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG

•

MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:

Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschhorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Leif D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation
AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center

•

The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol
of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from
a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

The National Yiddish Book Center respects the copyright and intellectual property rights
in our books. To the best of our knowledge, this title is either in the public domain
or it is an orphan work for which no current copyright holder can be identified.
If you hold an active copyright to this work – or if you know who does –
please contact us by phone at 413-256-4900 x153, or by email at digitallibrary@bikher.org

דת ודעת

(רעליגיאָן און וויסענשאַפט)

וויסענשאפטליכע אַפּהאנדלונג וועגען דער אידישער אמונה, פאר
אַלע קלאסען אידען.

אדם העליון

באגרינדעט אויף פארשידענע רעליגיעזע און פילאָזאָפישע ווערק, מיט
מאָדערנער באלייכטונג.

פון ב. צ.

ארויסגעגעבען פון דער „נר תמיד" פּאַבלישינג קאָ.
ניו־יאָרק.

פאָרוואָרט

נעבּרויכענדיג בּיי דיעזער העפט דעם נאָמען „אדם העליון‟, איז דערמיט בּלויז געמיינט די העבּרעאישע איבּערזעצונג פון „אויבּער־מענש‟, אָבּער ניט די בּעדייטונג פון דיעזען נאָמען אין דער קבּלה, וואו מיט „אדם העליון‟ ווערט גאָר בּעצייכענט די געטליכקייט און דער מענש ווערט אָנגערופען „אדם התחתון‟.

קבּלה איז פּאָזיטיוו די העכסטע און וויכטיגסטע וויסענשאַפט אין דער וועלט, און דער קבּלה־בּעגריף וועגען גאָט און דעם אירדישען „אויבּער־מענש‟ איז אָהן צווייפעל דער ריכטיגער, און יעדער מענש אין דער וועלט, איד אָדער ניט־איד, וואָלט עס בּעדאַרפט וויסען און פערשטעהן, אָבּער ליידער ווערען גראָדע די וויכטיגסטע זאַכען אין דער וועלט פערקוקט און מיר זעהען עס אין יעדען ווינקעלע פון לעבּען, אויף יעדען געבּיעט.

די אידישע תורה, איז די אונוויכטיגסטע זאַך בּיי אַלע פעלקער; די אידישע רעליגיאָן שפּיעלט די קלענסטע ראָליע; די אידישע נאַציע איז די אונטערדריקטעסטע און די אַממעהרסטען מבוזה'דיגע צווישען אַלע נאַציעס; די עהרליכסטע מענשען אין יעדער נאַציע, זענען די פערפאָלגטעסטע, נור אַלעס וואָס איז גרעבּער, חוצפה'דיגער און ערגער, פערכאַפּט דעם אויבּען־אָן און די מעהרסטע מענשען זענען אזוי פערנאַרישט, אַז זיי מיינען טאַקי באמת, דאָס יעדע בּלאָטע וואָס גלאַנצט איז גינגאָלגאָלד.

בּיי אידען גופא, הערשט אויך דער זעלבּער טרויעריגער כלל; וואָס פראָסטער עס איז א מנהג, אַלץ טהייערער האַלט איהם דער עולם, וואָס פלאַכער עס איז א געוויסער למוד, אַלץ מעהר אָנגענומען איז ער, און די אורזאַכע איז, וואָס אויף גוטעס זענען ניטאָ קיין סך מבינים און ווייל די אמת'ע בּני־עליה זענען זעלטען צו געפינען, בּלויז עטליכע איינציגע אין א דור.

די אָריגינעלע אידישע תורה איז אין איהר אָנפאַנג דורכאויס קבּלה, דורכאויס געטליכער גייסט, נור עס ציהט זיך פון די עולמות עליונים פון העכער צו נידעריגער און פון עדעלער צו גרעבּער, אזוי אַז אפילו די תורת משה אַליין איז שוין נור די חומר'דיגע פאָרמע פון דער אמת־געטליכער תורה און אזוי זענען אויך די מצוות אַלע; זייער שורש איז אין די עולמות עליונים און צו אונז האָט מען בּלויז אַרונטערגעשיקט דעם חומר'דיגען גוף פון יעדער מצוה; תפילין, ציצית, אתרוג, סוכה, מזוזה און עהנליכע מצוות זענען דאָ בּיי אונז ניט מעהר ווי גשמיות'דיגע זאַכען, אָבּער זייער גייסטיגער שורש אין די עולמות עליונים, איז אזוי גרויס און פון אזאַ גוואַלדיגער בּעדייטונג, אַז מען קען זיך דאָס קוים פאָרשטעלען און דערפאַר זאָגען אונז די חכמים, אַז ווער עס איז זיך מקדש דאָ אויף דער וועלט אַבּיסעל, איז מען איהם מקדש אויף יענער וועלט א סך, און דאָס אַלעס ווערט קלאָהר און פערשטענדליך ווען מען לערנט די קבּלה, וועלכע איז אויך, ווי שוין געזאָגט, דער גייסטיגער עיקר פון אונזער תורה, און טאַקי דערייבּער ליגט עס פערשטויסען אין א ווינקעלע און קיינער קוקט זיך ניט אום דערויף.

אין דיעזען העפט ווערט דעריבּער ארויסגעבּראַכט דער קבּלה־תמצית וועגען דעם „אויבּער־מענש‟, אָבּער בּלויז דער פּאַרטיגער בּאַגריף וועגען דעם, ניט דער שטודיום וואָרום דאָס איז אזוי, און ווי אזוי מען דערגעהט צו דיעזען בּעגריף שטופּענוויז, ווייל דערצו מוז מען לערנען קבּלה גופא און צוערשט האָבּען די נויטיגע קענטעניש און די פעהיגקייט, ווי אויך די ריכטיגע קדושה, אָהן וועלכע דריי כלים ס'איז גאָר לכתחלה ניט מעגליך צוצוטרעטען דערצו, פּונקט ווי א מענש מיט גראָבּע פויערשע הענט קען זיך ניט נעהמען צו ניזשען קליינינקע פּערל אויף א דינינקען זיידען־פאָדים.

דיעזער העפט צייגט אָן יעדען אידען ווי צו דערגרייכען די מדרגה פון דאָס וואָס מיר רופען דאָ „אדם־העליון‟, אָדער אין אידיש „אויבּער־מענש‟ און דער יעניגער ווער עס בּעזיצט אַן עדעלע נשמה אין זיך, וועט עס זיכער בּעגרייפען און פון דאָס געזאָגטע וועט ער פערשטעהן פיעלעס וואָס איז ניט דערזאָגט געוואָרען און וואָס שיינט אַליין ארויס צווישען די שורות.

דער פערפאַסער.

שיר הכבוד

אן עהרען־געזאַנג צו גאָט, איינע פון די שעהנסטע אידישע תפלות, וועלכע איז אין איהר העברעאישען אָריגינאַל דורכגעוועבט מיט אמת'ע פערל־אויסדריקע.

אידיש פון ב. צ.

זיסע לידער וועל איך זינגען,
אויסוועבען געזאַנגען,
ווייל צו דיר, אָה גאָט! מיין זעעלע
ווערט פון בענקעניש צוגאַנגען.
ס'גלוסט מיין זעעלע, אין דעם שאָטען
פון דיין האַנד, זיך צו פערשטעקען,
אום די מיסטעריעזע סודות
דאָרטען צו ענטדעקען.
ווען איך רייד פון דיין גרויס עהרע,
פאַנגט מיין האַרץ אַן ברומען,
ד'ווער פון בענקשאַפט נאָך דיין ליעבע
גאַנץ און גאַר אַרומגענומען,
און איך רייד פון דיר, מיין ליעבער,
מיט רעספעקט א סך, דעריבער,
און צו עהרע פון דיין נאָמען,
מיינע ליעבעס־לידער שטראָמען.
ד'וואָלט דערצעהלען דיין גרויס עהרע,
האָב איך קיינמאָל דיך ערבליקט;
ד'וואָלט פערצערטלען דיך מיט נעמען,
— דיך צו קענען בין איך ניט בעגליקט.
דורך די הייליגע פראָפעטען,
דיינע דיענער דאָ אין לעבען,
האָסטו אונז א קליין ערקענטניש
פון דיין הערליכקייט געגעבען.
לויט דער שטאַרקייט פון דיין ווירקונג,
לויט דיין געטליכער פערוואַלטונג,
האָב'ן זיי דיך פערגלייכט, געמאָהלען,
דיר געגעבען א געשטאַלטונג.
מ'האָט צו פיעלעס דיך פערגליכען,
אָבער דיך אַליין קען קיינער,
מ'שטעלט דיך פאָר לויט דיינע טהאַטען,
דיך אַליין בעגרייפט קיין איינער.
מ'האָט פון דיר געגעבען פיעלע
פאָרשטעלונגען און געשטאַלטען,
דאָך, דיין איינהייט איז פערבליבען
אין זיי אַלע דאָרט בעהאַלטען.
מ'האָט אין דיר געזעהען אַלטקייט,
און אויך יוגענד — צוויי עקסטרימען,
דיינע האָהר אַלס ווייסע־שוואַרצע,
פלעגען זיי פאַר אונז דאָ ריהמען.
אַלטקייט, ווען דו ווערסט א ריכטער,
יוגענד, ווען דו פיהרסט א קריעג,
אַלס א העלד אין שלאַכט־פעלד,
טריאומפירענד אין זיין זיעג;
מיט א רעטונגס־העלמעט,
אויף זיין קאָפּ געבונדען,
אין זיין קאַמף, דעם הייליגען,
מעכטיג מיט פיעל מוטה געצונדען.
ליכטשטראַהלענדע טהויען,
פינקלען אויף זיין קאָפּ,
ס'רינען פון די לאָקען,
נאַכט־טראָפּענס אראָפּ.
און מיט מיר ער ריהמט זיך,
ווייל ער האָט מיך גערן,

אַלס אַ קרוין אַ שיינענדע,
וועט ער פאַר מיר ווערען.
גינגאָלד ריינער איז זיין קאָפּ,
פינקעלט, בליצט,
אויף'ן שטערן איז זיין הייליג נאָמען
אויסגעקריצט.
מיט אַ וואונדערשעהנעם גלאַנץ,
עהרענפול איז ער בע'חנ'ט,
ס'האָט זיין אומה מיט אַ קרוין
איהם בעקרוינט.
בחור־יוגענדליכע לאָקען,
דעקען צו זיין קאָפּ,
זיידענע און שוואַרצע
שעהן געגרייזעלט ביז אַראָפּ.
זאָל זיין וואָהנונג, וואו געטראַהנט האָט
צדק, יושר, פּראַכט,
אַלס זיין גרעסטע שמחה,
ווידער ווער'ן געמאַכט.
זאָל זיין אויסדערוועהלטע נאַציע,
זיין די קרוין דאָרט אין זיין האַנד,
זאָל זי שיינען פּראַכטפול,
ווי דער קעניגליכער באַנד!
ער האָט אונז אַמאָל געטראָגען,
אַלס אַ קרוין אויף זיך פערקניפּט,
אונז געעהרט, געהאַלטען טהייער,
ווייל ער האָט אונז דאַן געליעבט.
ס'פלעגט זיין שעהנקייט אונז בעשעהנען
און אויך מיר בעשעהנט האָב'ן איהם,
ער פלעגט זיך דערנעהנטערען
אויף דעם רוף פון אונזער שטים.
קלאָהר־ווייס רויטליך איז דיין קלייד,
אויסגעפאַרבט פון בלוט אויף רויט,
קומענדיג פון „אדום"

— איהם צוטרעטענדיג אויף טוידט.
און דעם תפילין־קשר
משה'ן ציינגסטו אָן.
מיט די אויגען זעהט ער,
גאָט'ס געשטאַלט און טראָהן.
ס'ציינט, דו האָסט געליעבט אונז,
און אַז דער וואָס האַלט זיך קליין,
ווערט צום סוף דערהויבען,
און געריהמט פון דיר אַליין,
פון דיין וואָהנונג פול מיט רוהם,
וואָס בעריהמט איז אומעדום.
אָה, דו אמת־זאָגער! שעפער
פון די אַלע מענשען־דורות!
היט דיין פאָלק וואָס לערנט,
פּאָרשט אין דיינע תורות!
זאָל מיין ליעד צו דיר דערגרייכען,
מיין געזאַנג צו דיר זאָל קומען,
זאָל מיין לויב דיר זיין אַ קרוין,
און מיין תפלה ווי פּאַרפיומען.
זאָלען זיין אין דיינע אויגען,
אָט דעם אָרימאַנ'ס געזאַנגען,
ווי מען וואָלט דיר, מיט אַ קרבן,
אַ לוים־שיר דערלאַנגען.
זאָל מיין ברכה דיך דערגרייכען
צו דיין קאָפּ, בעשעפער גרויסער!
אַלערהעכסטער, אַלגערעכטער,
אַלץ־פערזאָרגער, אַלץ־וויסער!
שאַקעל צו דיין קאָפּ, אַל תמים,
נעהם עס צו ווי גוטע בשמים!
זאָל'ן דיר ליעב זיין מיינע רייד,
דען מיין זעעלע לעכצט צו דיר
פערבענקטערהייד!

דער צוועק פון אונזער לעבען.

מה אנו מה חיינו?

די מדרגות פון לעבען.

לעבען צו לעבען איז ניט גלייך, אבוואהל יעדע לעבעדיגע בעשעפעניש האט אין זיך א פונק פון דאס וואס מיר רופען „לעבען". אויף'ן תהום פון ים לעבען אזעלכע בעשעפענישען, וועלכע זעהען קיינמאל קיין ליכט ניט, הערען קיין גערויש ניט, זיי ווייסען נור פון צוויי זאכען, פון דעם וואס לאזט זיך קייען און פון דעם וואס לאזט זיך ניט קייען, זיי ווייסען אפילו ניט אויב עס זענען פאראן אזעלכע בעשעפענישען ווי זיי אליין, א שריט ווייטער פון זיי.

דאס הייסט אויך א בעשעפעניש און אויך א לעבען, עס גיט אבער אין ים גופא א העכערער סארט לעבען, און נעמליך פון די פערשידענע פיש ביים אויבען פון וואסער, פיש וועלכע קענען שוין אמאל ארויסשטעקען דעם קאפ און זעהען ליכט, כאפען א בליק אויף דער זון, אנווארימען זיך אין דער ווארימער לופט, אדער ארייכאפען א טראפען רעגען־וואסער אין מויל.

נאכהער פאנגען זיך אן די פערשידענע לעבענס אויף דער יבשה, צוערשט די שקצים ורמשים, די שלענג, די חיות, די פויגלען, די בהמות און ביז דער בחיר היצורים; דעם מענשען, און פון יעדען מין זענען פאראן א סך מדרגות, נידעריגע, העכערע און נאך העכערע סארטען לעבענס, צעהלענדיג אזוי מיליאנען און מיליאנען מדרגות פון לעבען, פריהער די מדרגות פון העכערע מינים און נאכהער די מדרגות פון העכערע ברואים אין יעדען מין.

דאס זעלבע איז אויך מיט דעם מענשען. מיר ווייסען אז אין דער וועלט געפינען זיך מענשען פון פערשידענע ראסען און פערשידענע קאלירען און אין יעדער ראסע, זענען נאך פאראן פערשידענע פעלקער מעהר־ציוויליזירטע, ווענינער ציוויליזירטע, אדער גארניט קיין ציוויליזירטע, און אין יעדען פאלק זענען ערשט פאראן יחידים העכערע סארט מענשען, פיהרער, רעגירער, לעהרער, קינסטלער, און אויך נידעריגערע, אזוי־גערופענע, מאסען־מענשען.

מיר זעהען אלזא, אז דאס לעבען אויף דיעזער וועלט איז איינגעטהיילט אין פערשידענע מדרגות, געהענדיג פון גאנץ נידעריג צו גאנץ הויך, און אז אפילו דער מענשליכער מין פאנגט אן זיין בראשית פון גאר ווילדע גענצליך־אונווייסענדע פראים, שטייגענדיג דורך פערשידענע מעלות אלץ העכער און העכער ביז דעם טיף פון דעם העכסטען ציוויליזירטען ווייסען מכשף, וועלכער גנב'עט ביי דער נאטור די טיפסטע סודות און קען זיך שוין ארונטערלאזען אין ים ווי א פיש, אדער אויפהויבען זיך צו די וואלקענס ווי אן אדלער.

וואס איז דער צוועק פון דעם מענשען?

עס איז פאר אונז, אגב אורחא, גאנץ קלאהר, אז דא אויף אונזער ערד־קוגעל איז דער מענש דער גרעסטער יחסן פון אלע ברואים, ווייל ער האט דעם גרעסטען שכל און ער בעהערשט די גאנצע נאטור מיט אלעם וואס זי פערמאגט, עס הייסט אלזא, אז דער וועלט־בעשעפער האט בעשאפען א גאנצען ערד־קוגעל מיט מיליאנען ברואים און פלאנצונגען, מיט קויהלען, מעטאלען, פייער, וואסער, ווינד, רעגען, זון־שיין און אלץ צוליעב'ן בחיר היצורים, צוליעב דעם מענשען, וועלכער דארף דאס אלעס פאר זיין געברויך און מיט וועלכע ער בענוצט זיך טאקי, היינט אויב צוליעב דעם מענשען איז בעשאפען געווארען אזא ריעזיגע וועלט, מוז דאך דער מענש האבען עפעס א גרויסע אויפגאבע אויף זיך אין דער נאטור, ווייל ווי קען עס מעגליך זיין, אז מען זאל שאפען אזא וועלט צוליעב א קליינער מענשליכער בריאה און די בריאה אליין זאל זיין נוצלאז און אבסאלוט אונוויכטיג פאר דעם בעשעפער?

אויב א מענש זאל אויף זיך ניט האבען קיין שום פליכט, אויסער ווי צו בעזארגען זיך אליין מיט א בעקוועמערען און בעסערען לעבען, וואס דאס איז איינגענטליך דער גאנצער אויפטהו פון דער ציוויליזאציע, צוזאמען אפילו מיט דעם אידעאלען קאמף פאר מעהר פרייהייט און גלייכהייט אויף דער וועלט, דאן איז עס דאך א וויץ מצד דעם בעשעפער, גראדע ווי עס וואלט זיין א וויץ צו

אויפשטעלען א פאבריק מיט טויזענדע מאשינען פאר דעם צוועק צו שאפען א זייפען־בלאז, וואס זאל אליין הנאה האבען פון זיך פאר א ווייל און פלאצען.

מיר אלע זענען מודה, דאס געבארען געווארען זענען מיר אויב ניט „בעל כרחה", איבער געוואלד, איז אבער יעדענפאלס אהן אונזער צושטימונג... — א געהיימע נאטירליכע קראפט נעהמט גאנץ זעלבסטשטענדיג (אהנע זיך מיט אונז צו בעראטהען) און פערפערטיגט אונזער קליינעם קערפעריל אין אונזער מוטערס בויך, דאן בעזארגט זי אונז אויך מיט א גייסט וועלכער איז געוויסערמאסען גאנץ פערשיעדען און אייגענארטיג ביי יעדען מענשען בעזונדער. מיר ווערען געבארען יעדער איינער מיט ספעציעלע אינדיווידועלע פערלאנגען, קאפריזען און פעהיגקייטען; מיט א קלענערען אדער גרעסערען שכל און מיט פערשיעדענע איינגעבארענע נייגונגען. ווען מיר פאנגען אן צו דענקען און פיעל וועניג צו פערשטעהען, ערבליקען מיר פאר זיך פיעלע זאכען וואס געפעהלען אונז און וועלכע פערשאפען אונז פערגעניגען; און מאכען אונז פיהלען גליקליך. צו דער זעלבער צייט דערוויסען מיר זיך אויך פון אלע יענע זאכען וואס שמעקען אונז וועניג; פון די פערשיעדענע יסורים און ליידען וואס די וועלט פערמאגט און פון אלע יענע אומשטענדען און צושטענדען וואס מאכען אונז פיהלען אומגליקליך. מיר ווארפען זיך באלד אריין אין דעם שרעקליכען קאמף אום'ס „דא־זיין" אדער ריכטיגער געזאגט, אין דעם קאמף פאר די ערובערונג פון דעם זאגענאנטען גליק. (פאר דעם „דא־זיין" וואלטען מיר גאר ניט ברויכען אזוי פערצווייפעלט צו קעמפען, עס איז בלויז פאר דעם פערלאנג צו געניסען אלע לוקסוסען פון'ם „דא־זיין"). אין דעם קאמף זעהען מיר ווידער, דאס זעהר וועניגע עררייכען זייער צוועק און קומען ארויס זיעגער, וועהרענד די מעהרהייט מאטערט זיך אומזיסט, לעגט אוועק איהרע לעצטע קרעפטען, ארבייט ווי פערד און עררייכט גאר ניט, נור ביידע, די געווינער אזוי גוט ווי די פערליערער, שטארבען אוועק, איינער פריהער, איינער שפעטער, האבענדיג אלזא אפגעקעמפט א גאנצען לעבען אומזיסט און אומנישט אדער אין בעסטען פאל, פאר א זעהר קורץ־ווייליגען גליק, (אויב מען קען עס גאר אזוי אנרופען, עס איז נאך א גרויסע פראגע!)

עס לאזט זיך אבער קוים גלויבען, אז דער גאנצער צוועק פון יענער געהיימער קראפט, וועלכע בעשאפט אונז, איז בלויז צו האלטען אונז א קורצע צייט אויף דיעזער וועלט, צו מאטערען אונז מיט בעגערען וועלכע ווערען ניט ערפילט אדער וועלכע ווערען יא ערפילט נור בלויז אויף אזוי פיעל אום צו צורייצען אונזער אפעטיט, און ווייטער גאר ניט.

פאר דער אונענדליך טיעף־זיניגער, אונבעגרייפליך קלוגער נאטור, קומט עס אויס צו דום, צו לעכערליך, צופיעל מעשה קונדס און צוועקלאז. ווען מיר זאלען גלויבען ווי די אמאליגע גריכען אין פערשיעדענע געטער, גוטע און שלעכטע, ווען מיר וואלטען גלויבען, דאס די פערשיעדענע נאטירליכע כחות, עקזיסטירען זעלבסטשטענדיג, ניט אין איינקלאנג און ניט אין צוזאמענהאנג צווישען זיך, וואלטען מיר קענען דענקען, דאס איין קראפט אזא דארט אין הימעל ערגעץ, אדער איין גאט בעשאפט דעם מענשען, בעשטימענדיג איהם צו לעבען אייביג אדער זעהר לאנג, צו זיין פאלשטענדיג גליקליך און הנאה האבען פון יעדען טאג פון'ם לעבען, נור א צווייטע פיינדליכע קראפט, אדער אן אנדער גאט, א שלעכטער, צושטערט אלע פלענער פון דעם ערשטען גוטען גאט, אזוי אז פון דעם הערליכען וואונש פון דעם גוטען גאט לאזט זיך גאר אויס א בוידעם, און אנשטאט א לאנגען לעבען פול מיט גליק און גענוס, געפינט גאר דער מענש קורצע יאהרען מיט א קוואל פון יסורים. אבער אין קיין פיעל־געטעריי גלויבען מיר דאך ניט, און וועגען די פערשיעדענע כחות פון דער נאטור, האבען מיר זיך שוין וויסענשאפטליך איבערצייגט אויף זיכער, דאס זיי אלע זענען צווישען זיך געשלאסען ווי די רינגלאך פון א קייטעל; אז אלעס אין דער נאטור ארבייט געמיינשאפטליך מיט א וואונדערבארער אחדות, מיט אזא עכטען אקארד, אזוי ענג צוזאמענגעהאנגען און ווי אונטער א קאנטראל פון איין זעלבסטשטענדיגער שטרענגער קראפט, די נאטור בעשאפט דעם מענשען און אויך זיין פערניכטונג. זי ווייס זאגאר פאראויס און גאנץ פינקטליך, פון וואס פאר א קראנקהייטען און יסורים יעדער מענש וועט ליידען און פון וועלכער סארט קראנקהייט ער וועט שטארבען, זי ווייס עס, ווייל זי אליין פארבערייטעט מעהרסטענס די אלע זאכען אין זיין קערפער נאך פון געבורט אן; די זעלבע נאטור וועלכע פעראורזאכט און זעהט דעם

געבורט, זעהט אויך די אלע פלאגעניש, צרות, מאטערנים און נאכהער דעם טוידט פון די מיליאנען בעשעפעניסען, און ניט נור ווערט עס פון איהר גוט־געהייסען, נור זי גיט נאך שטרענג אכטונג, דאס קיין בעשעפענים זאל דאבעי קיין אויסנאהם זיין; אז אלע און אלעס זאלען מוזען שטארבען. די וויסענשאפט דערצעהלט אונז, דאס די נאטור, דיעזע ריעזיגע מאכט, עקזיסטירט שוין פיעלע יאהרען, זי האלט אין איין ארבייטען און איבערארבייטען, זי בעשאפט גאנצע וועלטען און אויף זיי מיליארדען בעשעפעניסען, מענשען, חיות און אינזעקטען, צו דערזעלבער צייט פיהרט זי אויך א ריעזיגע בעל־הבית׳ישקייט, שאפענדיג אויך די נויטהיגע שפייז פאר זיי און אנדערע נויטהווענדיגע זאכען, ווי פרוכטען, געמייזען, גראזען האלץ, קוילען און ד. ג.; פון צייט צו צייט פערניכטעט זי דאס אלעס און שאפט ווידער אנדערע בעשעפעניסע און אנדערע שפייז; דיעזע אלע זאכען ווערען אזוי פינקטליך און ערענסט אויסגעפיהרט, מיט אזא וואונדערבארער ארדנונג און אונטער אזא שטרענגער השגחה, דאס מיר קענען עס גאר ניט גענוג בעוואונדערען. עס איז דאך אבער אזוי אונגלויבליך, אזוי אונמעגליך, דאס דיעזע אלע זאכען זאלען געטהון ווערען גלאט אזוי זיך אהן א פלאן און אהן א תכלית, מא וואס מיינט זי און וואס בעצוועקט זי מיט דיעזער שטענדיגער, אונענדליכער, האלסייל בעשאפונג און פערניכטונג, פון אלץ און פון אלעמען? און הויפטזעכליך, וואס מיינט זי מיט דער קורצער, כמעט אונגלויבליכער, עקזיסטענץ פון אונז מענשען? עס איז דאך אזוי לעכערליך זיך איינצושמועסען, דאס די נאטור שאפט אונז בלויז צו לעבען און געניסען, (א שפאס ווי פיעל מיר לעבען דאס, און ווי פיעל מיר געניסען!) ווי קענען מיר גלויבען אין אזא בעהויפטונג וואס האלט אזוי וועניג אויס די לאגיק און וועלכע קען נישט צופריעדענשטעלען זאגאר אונזער קליינינקען בעגרעניצטען פערשטאנד? ווי קענען מיר, בלויז דערפאר ווייל מיר פערשטעהען ניט די ריכטיגקייט, בעהויפטען, דאס די וועלט און אלעס וואס עס טרעפט און פאסירט אויף איהר איז בלויז א צופאל, א ניט־אויסגערעכענטע זאך, אלעס איז בלויז צונויפגעווארפען, צוזאמענגעמישט אהן א טאלק און אהן א שום צוועק? ווען מיר דען האבען די העזה צו בעהויפטען דאס זעלבע ווען א נייעם סארט מאשין וועלכען מיר זעהען צום ערשטען מאל און ווייסען ניט צו וואס דאס איז? וואלטען מיר דען געזאגט, דאס די אלע רעדעלאך, שרייפעלאך, צייהנער, האלץ און שטיקלאך מעטאלען זיינען בלויז צופעליג צונויפגעווארפען און צוזאמענגעשטעלט געווארען אהן א בעשטימטען צוועק, פאר עטוואס? ווי קענען מיר מיט אזא נארישער חוצפה לייקענען אין דער צוועקמעסיגקייט פון אזא גרויסער וועלט, ווען עס וואלט געווען נאריש דאס צו טהון אפילו אין בעצוג צו אן איינפאכער אונבעקאנטער מאשין? די גרעסטע וויסענשאפטס־לייטע גיעבען צו, דאס די שאפענדע קראפט, ווער און וואס זי זאל ניט זיין, א גאט, אדער וואס איהר ווילט נור אליין, איז אלס א גאנצע זאך אונענדליך קלוג און וואונדערבאר שכל׳דיג.

די וואונדער פון דער נאטור.

מיר מענשען האבען געמוזט דורכלעבען טויזענדער יאהרען בעפאר מיר האבען געקענט אויסגעפינען בלויז א קליינינקען טהייל פון די געטליכע סודות און געזעצען און זאגאר דיעזען קליינינקען טהייל ווייסען מיר אויך נור אויבערפלעכליך, און ווייט ניט אלזייטיג און דאבעי שטאלצירען מיר מיט דעם אזוי געוואלדיג גרויס, ווייל מיט דער איין ביסעלע טהוען מיר שוין אויך אויף כמעט וואונדער. מיר אלע זיינען דאבעי מודה, דאס אפילו מיט טויזענדער יאהרען שפעטער וועלען מיר אלץ נאך ניט האבען ענטדעקט אלע נאטורס סודות און איהרע וואונדערליך־קונציגע געזעצען: מיר דארפען בלויז בעטראכטען אונזער אייגענעם קערפער מיט זיינע קינסטליך איינגעארדענטע גליעדער, מיט דער שכל׳דיגער ערפינדונג פון א הארץ, א מאגען, אונזער גדאנק, אונזערע חושים, די אפאראטען צום זעהען, הערען און שמעקען, אום צו איבערצייגען זיך, דאס ביי דער נאטור איז יעדער גליעד דאס לעצטע ווארט פון טעכניק, דאס העכסטע פון ערפינדונג: פון אונזערע אייגענע גליעדער קענען מיר זיך איבערצייגען, דאס ניט איין ביינדעלע, ניט איין אדעריל, ניט איין ברעקעלע מוסקעל איז איבעריג, אהן א צוועק ניט אם פלאץ, א טעות, אדער פערזעהען, יעדעס פיצעלע האט זיין אויפגאבע, זיין צוועק, בעשטימט פאר־אויס און צוגעפאסט פאר א געוויסער ארבייט, פאר א געוויסער פליכט און ווי

אַלע צוזאַמען אַרבּייטען זיי אַזוי קונציג, אַזוי גרויסאַרטיג; אונזער וואונק, אונזער שמייכעל, אונזער לאַך, אונזער כעס, אונזער ליעבּע, אונזער האַס און אונזער שרעק ווי קינסטליך זיי ווערען פאָטאָגראַפירט אויף אונזער געזיכט, דורך די טויזענדער פיינסטע אָדערלעך און מוסקולען. וואָס אַרבּייטען אַזוי מאָמענטאַל, אַזוי פּינקטליך.

עס גלויבּט זיך ניט בשום אופן, אַז אַ קראַפט וועלכע קען שאַפען אַזאַ קונציגע שטיקעל מאַשין ווי אונזער קערפּער, אַ נאַטור וועלכע קען שאַפען נאָך אַ גרעסערען וואונדער, אַ בּאַציל, אַ מיקראָבּ, אַ בּעשעפענים, וועלכע איז אַזוי גוואַלדיג קליין, דאָס מיר קענען זי קוים קוים בּעמערקען דורך די בּעסטע פערגרעסערונגס־גלעזער, און דיעזער קלייניגקער נפש׳ל האָט אויך אַ מיילכעל, אויגעלעך, אַ מאָגענדעל, בּעשטעהט אויך פון זכר און נקבה, (וועלכע ליעבּען זיך נאָך פּריוואַט), און זיי בּעהעפטען זיך, לעגען אייעלעך און פּרוכפּערען זיך; אַ מאַכט וואָס קען בּעשאַפען אַזעלכע וואונדער זאָל אַליין ניט וויסען צוליעבּ וואָס זי דאַרף דיעזע וואונדער און דאָס זי זאָל עס אַלעס האָבּען בּעשאַפען אָהן אַ צוועק, אָהן אַ פאַרוואָס און אָהן אַ פאַרווען!

ווי קען עס מעגליך זיין, דאָס אַזאַ וואונדערבּאַרע שכל׳דיגע מאַכט, וועט פאַר מיליאָנען יאָהרען שאַפען און פערניכטען אונז מענשען, בּלויז אום מיר זאָלען אַ לעבּ טהון, זיך אַנפּלאָגען, זיך פערליעבּען אין אונזערע סיידים, קיידים, און ראָזעס, ווערען צו זיי בּאַלד גלייכגילטיג, ליעבּען אונזערע פריינד, האַסען אונזערע שונאים, בּעפריעדיגען זיך מיט גוט עסען, גוט טרינקען און שעהנע טהעאַטערע און דאַן שטאַרבּען, צופוילט ווערען און ווי גאַרניט געוועזען אויף דער וועלט? ווי קענען מיר מודה זיין אין דער נאַטורס הויכער חכמה, אַנערקענען איהר אונבּעגרענעצטען שכל און צו דערזעלבּער צייט בּעהויפּטען, דאָס זי איז אַזוי נאַאיוו־נאַריש צו בּעשאַפען אונז מענשען בּלויז צוליעבּ אונזער אייגענער צוועקלאָזער עקזיסטענץ און דאַבּיי נאָך מאַכען דעם דזשאָבּ אַזוי פּאַרטאַטשנע, דאָס מיר זעלבּסט, אויף ווען איהר גאַנצע מיה און אַרבּייט געהט אַוועק, זאָלען ניט זיין צופריעדען מיט דיעזער אַרבּייט און אויסזעצען אין איהר טויזענדער פעהלערען? ווי קענען מיר מודה זיין, אַז נישט איין טהייל פון אונזער קערפּער, איז איבּעריג. אָהן אַ צוועק, אָהן אַ תכלית, און דאַבּיי בּעהויפּטען, דאָס דער גאַנצער מענש מיט אַלע זיינע איבּרים האָט קיין צוועק, קיין בּעשטימונג פאַר עטוואָס? ווי קענען מיר בּעוואונדערען די קינסטליכקייט פון אונזער קערפּער, צובּאַשטימען, אַז ער איז געשאַפען בּיי אַ קינסטלערין־קראַפט, און צו דערזעלבּער צייט בּעהויפּטען דאָס די זעלבּע קינסטלערין נאַטור האָט ניט געוואוסט ווי צו מאַכען דיעזען קערפּער לעבּען און עקזיסטירען מעהר אַנגענעהם, מעהר גליקליך, ווייל דער אמת איז דאָך טאַקע דאָס אונזער לעבּען איז ניט אָהין און ניט אַהער און מוז פון אונז מענשען קריטיקירט ווערען.

ממה נפשך! ווייל די נאַטור אונזער גליק, מיר זאָלען לעבּען אין פערגעניגען און זיך אימער אַמוזירען, טאָ צוליעבּ וואָס האָט זי בּעשאַפען די פּאָקען מיט די מאָזלען, די מאָגען־קאַטאַרם מיט דער שווינדזוכט, די צייהן־וועהטאָג מיט די אַלע איבּעריגע טויזענדער קראַנקהייטען; די אומגליקס־פעלע מיט די עגמת־נפש׳ן, די הילפלאָזע קינדהייט מיט דער האָפנונגסלאָזער שוואַכער עלטער, די עקאָנאָמישע צרות מיט די אַלע אַנדערע טויזענדע מחבּלים, וועלכע מאַכען פון אונזער גליק אַן אומגליק און פון אונזער לעבּען אַ גיהנום? וואָלט זי דען ניט געקענט אַזוי בּעשאַפען דעם מענשען, ער זאָל ניט דאַרפען ליידען פון דעם אַלעם, ער זאָל ניט קרענקען, ניט ליידען, ניט זיין אַזוי עגאָאיסטיש, דאָס ער זאָל דעם צווייטען פערשאַפען יסורים; ער זאָל זיין אַזוי געבּאָרען, דאָס ער זאָל כסדר קענען לעבּען אין נחת און זאָל ניט דאַרפען זיין אויסגעזעצט צו אַלע שלעק און יסורים? אַלאַ וואָס דען, זי וויל מיר זאָלען זיך דוקא מאַטערען און דוקא ליידען און פּלאָגען זיך, טאָ וואָרום ליידעט איין מענש מעהר ווי דער אַנדערער, און וואָס איז דאָס גלאַט פאַר אַ שכל צו בּעשאַפען בּרואים און מאַטערען זיי? איז זי בּרוטאַל? איז זי בּלוט־דורשטיג? וואָס קען זי האָבּען דערפון, דיעזע נאַטור. וועלכע שיינט צו זיין צו אַלעם ערשטען אַ שטרענגע בּעל הבּית׳טע, וועלכע טהוט קיין זאַך סיידען עס בּרענגט איהר נוצען אין איהר אייביגער בּעל־הבּית׳ישקייט? וואָס זוכט זי צו שאַפען דורך אונזערע צרות? עס איז אַלזאָ דום און לעכערליך צו גלויבּען, דאָס אונזער געבּאָרען ווערען און עקזיסטענץ איז גאָר אָהן אַן אורזאַכע,

נור סתם אזוי זיך, לגמרי אָהן א צוועק, גלאַט אזוי זיך, מיר ניט, דיר ניט,
ווי מאַנכע בעהויפּטען עס, די נאַטור הינקט ניט אויף איין פוס, זי געהט מיט
פעסטע טריט אויף ביידע פיס גלייך און קוים מערקען מיר, אז די עקזיסטענץ־
בערעכטיגונג פון אנדערע זאכען, פון יעדער קלייניגקייט, ליעגט אין דעם צוועק
צו וועלכען זיי זענען געשאַפען, דאַן זענען מיר מענשען, אָהן ספק, אויך קיין
אויסנאַהמע, אונזער עקזיסטענץ־בערעכטיגונג איז אויך צוליעב א געוויסען נאַ־
טור־געזעץ, וועלכער בעצוועקט מיט אונזער דא־זיין א געוויסען פּלאַן, פערפאָלגט
א געוויסען תכלית, ניט געפינענדיג אפילו פאַר נויטהיג אונז מענשען עס צו ער־
קלעהרען. עס איז בלויז אונזער קינדערישער עגאָאיזם, וועלכער מאַכט אונז
לייקענען אין זאכען וואָס מיר פערשטעהען ניט, עס איז אונזער אונוויסענהייט
וועלכע דיקטירט אונז צו געבען דער נאַטור קרעדיט פאַר איין זאַך און ניט אַנ־
ערקענען איהר גרויסע ארבייט פאַר א צווייטער זאַך. ווי באַלד די נאַטור קליגט
זיך אזוי מיט אַלערליי שמד־שטיק אויפצוהאַלטען יעדען מין, ווי באַלד זי איז
אזוי טיעף פעראינטערעסירט אין דער אונאויפהערליכקייט פון אונזער עקזיס־
טענץ בעווייזענדיג די גרעסטע וואונדער אין דער קונץ פון פאָרטפלאַנצונג און
אפּהיטענדיג עס ווי דעם טהייערסטען אוצר, טהוט זי עס מסתמא ניט אומזיסט,
און קוים איז איהר אינטערעס אין אונזער עקזיסטענץ אזוי גוואַלדיג גרויס, דאַן
מוז דער צוועק אויך זיין זעהר א גרויסער, עס איז אונמעגליך די נאַטור זאָל זיין
אזוי קלוג און פראַקטיש פון איין זייט און אזוי לייכטזיניג פון דער אַנדערער
זייט; זי זאָל זיין א קינסטלערין בלויז ביז א געוויסען גראַד און דאַן זאָל זי
פלוצלונג ווערען נאַריש־לעכערליך און ניט וויסען וואָס זי טהוט, קוים קען זי
אזוי קלוג שאַפען, קען זי עס אויך מיט שכל בענוצען, קוים איז זי אזוי ערענסט
און ערהאַבען אין פּראָדוצירען, איז זי פונקט אזוי ערענסט און גרויסאַרטיג אין
פערברויכען, זי שאַפט קיינע זאכען צום צייט פערטרייב אָדער צום שפּיעלען זיך,
אַלעס ווערט געבאָרען צוליעב א געוויסען צוועק, אַלעס דאַרף זי, יעדער זאַך
ווערט בעשאַפען מיט דער אַבזיכט, עס זאָל אויספילען א געוויסען פּלאַץ, עס זאָל
טראָגען אויף זיך אַן אַמט, ערפילען א געוויסע פליכט, און מיר מענשען מוזען
אויך אַלזאָ האָבען א געוויסע אויפגאַבע אויף זיך, אויך דורך אונז שטרעבט די
נאַטור עטוואָס צו עררייכען, עס בלייבט נור איבער פאַר אונז מענשען, אַלס פער־
שטענדיגע בּרואים, צו זוכען און פאָרשען, צו טרייען געפינען יענעם געהיימען
צוועק צוליעב וועלכען מיר עקזיסטירען און אין פאַל מיר קענען איהם ניט גע־
פינען איז שוין פיעל בעסער און שעהנער צו ערקלעהרען זיך אין אונוויסענהייט,
צו זאָגען „מיר וויסען ניט”, איידער צו פּלאַפּלען מיט דער זיכערהייט פון א
קינד, וועגען נעכטיגע טעג, צו ערקלעהרען מיט דער מיענע פון א גרויסען אויי־
טאָריטעט דאָס עס איז גאָר ניטאָ קיין צוועק דאַביי אין אונזער עקזיסטענץ און
דאָס עס לוינט זיך גאָר אין גאַנצען ניט צו קלעהרען פון דעם.

מאַטעריע און גייסט. קערפּער און נשמה.

אַט די גרויסע פראַגע, וואָס איז דער צוועק פון
אונזער לעבען, האָט אימער געמאַטערט די גרעסטע
דענקער פון דער וועלט און די קליגסטע פון זיי האָ־
בען בעשלאָסען, אַז דער צוועק פון אונזער לעבען איז די נשמה אין אונז; דאָס
הייסט, אַז מיר ווערען געבאָרען און לעבען בלויז אום צו טהון גוטעס צו אונזער
נשמה, צו ערציהען זי און צו אַוועקשטעלען זי אויף א הויכער שטופע פון ענט־
וויקלונג. דאָס איז אויך די מיינונג פון אַלע בעסערע רעליגיאָנען און עס איז
קיין צווייפעל ניט, אַז דיעזע בעהויפּטונג איז דער בעסטער און ריכטיגער ענט־
פער אויף דער פראַגע, „צו וואָס לעבען מיר?”

לאָמיר בעטראַכטען דעם ענין פון קערפּער און גייסט אַביסעל קלעהרער און
זיך בעקענען דערמיט נעהנטער:

גוף און נשמה, זעעלע און קערפּער. ביידע עקזיסטירען, ביידע זענען טהע־
טיג און ביידע האָבען פערשיעדענע פערלאַנגען. דער קערפּער זוכט גוט אָפּצור־
עסען, גוט אָפּצוטרינקען, געניג און בעקוועם זיך אויסצושלאָפען, ער זוכט צו־
פריעדענצושטעלען זיינע אַנדערע ליידענשאַפטען, ווי רויכערען, טאַנצען, געניסען
פון ליעבע און דאָס גלייכען. די נשמה ווידער זוכט אַנדערע, ספּעציעל איהרע
פערגניגענס, ווי גוטע מוזיק, העכערע בילדונג, גערעכטיגקייט, נייע איינדריקע,
ענטדעקונגען, ערפינדונגען, זעהען טהעאַטער, לאַכען פון א גוטען וויץ אָדער אויס־

ווײנען זיך פון א טראַגעדיע. ווער איז דאָ פון זיי ביידע דער ריכטיגער מיוחס? ווער עקזיסטירט דאָ צוליעב וועמען? אַז ביידע זאָלען עקזיסטירען יעדערער צוליעב זיך, איז אונוואַהרשיינליך און זאָגאַר אונמעגליך. עס איז ענטוועדער ווי מאַנכע גלויבען, דאָס די נשמה איז דער טפל און דער גוף דער עיקר, אָדער ווי אַנדערע ווילען עס, דאָס דער גוף איז דער טפל און די נשמה דער עיקר. די ערשטע בעהויפּטען, דאָס די נשמה איז די „סטים'' וואָס מאַכט די מאַשין אַרביטען, זי העלפט בלויז דעם קערפּער צו לעבען און עקזיסטירען, זי מאַכט איהם קאַמפּס־פעהיג ער זאָל קענען בעקומען וואָס ער האָט נויטיג אַזוי לאַנג ווי ער לעבט, ביז ער ווערט פערניכטעט דורך אַן עקסידענט, אָדער ביסלאַכווייז צושטערט דורך אַלטקייט, ווען די נשמה האָט שוין מעהר ניט וואָס צו טהון, און זי שטאַרבט אָפּ צוזאַמען מיט איהר בעל הבית, דעם קערפּער, אָט פּונקט ווי עס שטאַרבט אָפּ די טהעטיגקייט פון א מאַשין וואָס ווערט צובראָכען אָדער גלאַט אַזוי אָפּגעשטעלט. די צווייטע ווידער זאָגען, דאָס דער קערפּער איז ניט מעהר ווי א קלייד, א וואָהנונג אין וועלכער די אונשטערבליכע נשמה ווערט געצוואונגען פון דער נאַטור אַריינצוגעהן, זיך דאָרט צו בעזעצען אויף א קורצער צייט, וואו זי מוז דורכלעבען און דורכמאַכען געוויסע ערפאַהרונגען ביז די ריכטיגע בעל־הבית'טע, די זעלבע נאַטור, דענקט אַז ס'איז שוין גענוג און רופט זי אַרויס פון קערפּער צוריק, איבערלאָזענדיג די קלייד אויף הפקר.

מאַטעריע און גייסט, גוף אָדער נשמה? איבער דיעזער אַלטער פראַגע ריידכען זיך אַרום די גרעסטע וויסענשאַפטס־לייטע שוין פון יאָהר־טויזענדע און ביז היינטיגען טאָג, אייניגע האַלטען מיט דער נשמה, און אַנדערע מיט'ן גוף, די ערשטע פערדיגען דאַבּיי א שטרענגע מאָראַלע ערציהונג פאַר דער נשמה, אַן איידעלע אויסבילדונג, גוטע האַרמלאָזע טהאַטען, א ריינעם געוויסען און אַן איינפאַכען לוקסוסלאָזען לעבען. די צווייטע ווידער גלויבען אין „אכל ושתה כי מחר נמות'' (עסען היינט און טרינקען היינט ווייל מאָרגען קענען מיר נאָך שטאַרבען!) לעבען א גוטען טאָג אַזוי לאַנג ווי עס לעבט זיך און אַריינכאַפּען וואָס מעהר פערגעניגענס פון קערפּער, ווייל דיעזער לעבען איז אַלץ וואָס מיר פערמאָגען און אויסער דער ביסעל עולם הזה עקזיסטירט פאַר אונז קיין זאַך, ניט ביים לעבען און ניט נאָך'ן טוידט. וואָס מעהר מען טיעפט זיך אַריין אין די ביידע בעהויפּטונגען אַלץ מעהר ווערט מען איבערצייגט אין דער ריכטיגקייט פון דער ערשטער און אין דער פאַלשקייט פון דער צווייטער בעהויפּטונג. ווען מיר זאָלען אָננעהמען, דאָס דער נאַטירליכער צוועק פון דעם מענשען איז בלויז די עקזיסטענץ פון זיין קערפּער מיט דער נשמה אַלס א בעהעלפער, סעקרעטער, פערטהיידיגער, בעזאָרגער, צושטופּער און דאָס גלייכען. שטעלען זיך אַוועק די פאָלגענדע מורא'דיגע קשיות:

ערשטענס — ווי קומט עס, דאָס די נשמה האָט איהרע אייגענע פערזענליכע פערלאַנגען וועלכע זענען אַבּסאָלוט זעלבּסטשטענדיג און זאָגאַר דירעקט געגען די אינטערעסען פון איהר בעל הבית־קערפּער, ווי צום ביישפּיעל איהר פּראָטעסטירען אין דער פאָרמע פון געוויסענביסע געגען יעדען פערברעכען, וועלכער גרייכט ביי מאַנכע, זאָגאַר פאָלשטענדיגע אַטהעאיסטען, צו אַזאַ שטופּע, דאָס זיי זענען זיך זעלבּסט מודה אין א בעגאַנגענעם מאָרד, וויסענדיג אַז זיי וועלען דאַבּיי פערלירען דאָס לעבען גאָר אין גאַנצען און זייענדיג צופריעדען דערמיט אַבּי צו בערוהיגען דעם גוואַלדיגען פּראָטעסט פון זייער נשמה, בעצאָהלענדיג אַלזאָ מיט'ן לעבען פון בעל הבית פאַר א קאַפּריז פון זיין שקלאַף? ווי קומט עס גלאַט דאָס מיר אָפּפערען אַזוי אָפט אונזערע קערפּערליכע פערגעניגענס, צוליעב דער בעגייסטערונג פון דער נשמה, צו קויפען מאַנכעס מאָל א גוטען בוך ווען מיר נויטהיגען זיך אין שיך, צו לעזען און שטודירען, אַנשטאַט זיך צו אַמוזירען און געניסען? ווי קומט צו אונז די מדה פון רחמנות, אַוועקצוגעבען א צווייטען דאָס לעצטע וואָס מיר פערמאָגען, וואָס מיר דאַרפען עס געברויכען פאַר דעם אייגענעם קערפּער און אָפט אויך ריזיקירען דעם גאַנצען לעבען פאַר דער רעטונג פון א צווייטען אָדער א גאַנצען כלל? וואָרום ווערט אונזער נשמה אויפגעטרייסעלט און אויפגעציטערט פון אַן אומרעכט און בעגייסטערט פון דעם טריאומף פון גערעכטיגקייט? וואָרום קענען מיר זיך איבערהויפּט נישט בעפרייען פון דער גאַנצער מאָראַל וועלכע שטערט אַזוי פיעל דעם געזונד און דער רוהע פון אונזער קערפּער. מיר גיבען אַוועק געלד, מיה און צייט אויף אַלערליי אידעאַלען פאַר

וועלכע מיר אַרבייטען, פערנאַכלעסענדיג דעם קערפער און אַלץ צוליעב דער בעפריעדיגונג פון דעם שקלאַף, צוליעב א שטיקעלע שפייז פאַר דער נשמה? ווי באַלד די נשמה עקזיסטירט נור צוליעב דעם קערפער, טאָ ווי קומט צו איהר פערזענליכע פערלאַנגען און נאָך אַזעלכע, וועלכע זיינען גאָר אין ווידערשפרוך און געגען די אינטערעסען פון׳ם קערפער?

צווייטענס — אויב דער צוועק פון אונזער עקזיסטענץ זאָל זיין בלויז דער קערפער און זיינע פערגעניגענס, טאָ וואָרום האָט די נאַטור אַוועקגעשטעלט אַזוינע שטרענגע גרענעצען צו די זעלבע פערגעניעגענס טאַקע? וואָרום האָט זי בעשרענקט אין אונז די מעגליכקייט פון זיי צו געניסען? און וועהרענד זי לאָזט אונז אַמוזירען זיך מיט גייסטיגע שפייז, מיט נשמה־פערגעניעגענס, אָהן קיין שום בעגרעניצונג, וועהרענד זי ערלויבט אונז צו געניסען פון זיי ווי פיעל מיר ווילען, זי לאָזט אונז לערנען, פאָרשען, בערייכערען דעם גייסט און טהון גוטעס, אָהן א שיעור און אָהן א ברעג, און וואָס מעהר מיר לעהרנען, וואָס מעהר גוטעס מיר טהוען, פיהלען מיר זיך אַלץ גליקליכער, אַלץ צופריעדענער, ווערען מיר אָבער פון איהר געהיט ווי די גרעסטע גנבים, אויף דעם געביעט פון קערפערליכע פערגעניגענס. זי האָט אונז בעשרענקט אין דעם גענוס פון עסען, טרינקען און דאָס גלייכען, אונטער א געפאַהר קראַנק צו ווערען אָדער זאָגאַר שטאַרבען פון אַן איבעריגען ביסען, צופיעל טרינקען אָדער צופיעל אַנדערע גענוסען, און אויף דיעזען אופן, איז די אַגיטאַציע פאַר א גרעסערען קערפערליכען גענוס, אייגענטליך ניט מעהר ווי אַן אַגיטאַציע פאַר דער פערמעהרונג פון קראַנקהייטען, פאַר דער פערמעהרונג פון מענשליכע ליידען און יסורים, פאַר דער פערשנעלערונג פון דעם מענשענ׳ס סוף און פאַר דער רואינירונג פון זיין קערפער נאָך אין דער פריהעסטער יוגענד, (מערקט אייך דאַביי, דאָס די פיהרונג פון די נשמה־ערציהער פערזיכערט כמעט אימער אַן אריכת ימים מיט א פאָלשטענדיגען געזונדען קערפער.)

דריטענס — ווי קומט עס, דאָס דער קערפער אונזערער, ירום הודו! דער גאַנצער בעל הבית און „קנאַקער", זאָל האָבען אַזאַ מיאוס׳ען סוף, אַזאַ אַבשייליכע ענדע, דאָס אין בלויז עטליכע טעג נאָכדעם ווי זיין „אומווירדיגע", „אונוויכטיגע" נשמה טראָגט זיך אָפּ פון איהם, זאָל ער זיך פערוואַנדלען אין אַזאַ רואינע, זאָל פון איהם ווערען אַזאַ תל־עולם, ער ווערט פונקט אַזוי ווי די נבלה פון א שרץ עקעלהאַפט־אָפּשטויסענד, אין קאָליר אַזוי גוט ווי אין ריח, אָנפאַנגענדיג באַלד צו פוילען, פער׳עפּושט צו ווערען, און ווען בעגראָבען, פון מיאוס׳ע ווערים אויפגעפרעסען. (א פיעל מיאוס׳ערער סוף אַלס אַן איינפאַכער בוים האָט).

און פערטענס — ווען מיר נעהמען אָן, דאָס די נשמה איז אין אונז בלויז צו העלפען דעם קערפער אין זיינע אינטערעסען, טאָ צוליעב וואָס האָבען מיר מענשען נויטהיג אַזאַ גרויסען גייסט, אַזאַ ענטוויקעלטען אינטעלעקט און אַזוי פיעל פערשטאַנד? לעבען דען ניט די חיות מיט א קלענערען שכל, בלויז מיט׳ן אינסטינקט? געפינט דען ניט די קוה איהרע גראָז און וואַסער אָהנע צו לערנען געאָגראַפיע און היסטאָריע? בויען דען ניט די פויגלען זייער נעסט און די ביהנען זייער ביהנשטאָק אָהנע צו לערנען אַרכיטעקטור און געאָמעטרי? טאָ צוליעב וואָס ברויכט דער מענש מעהר שכל ווי א חיה? (איז עס ניט צוליעב די עקסטראַ צרות און ליידען וואָס דאָס פערשאַפט איהם?).

מיט דער בעהויפּטונג אָבער פון די נשמה־אַנהענגער, פאַלען דיעזע פראַגעס גלייך אַוועק, אַלעס ווערט אַזוי לייכט ערקלעהרט, און אַלעס האַרמאָנירט אַזוי און איז אין איינקלאַנג מיט דער גאַנצער נאַטור. ווען מיר נעהמען אָן דעם געדאַנק, דאָס דער צוועק פון אונזער לעבען איז די נשמה, און דער קערפער איז בלויז די וואָהנונג אין וועלכער זי האַלט זיך אויף, איז שוין גאַנץ נאַטירליך, דאָס די נשמה זאָל האָבען איהרע פערלאַנגען און דאָס זיי זאָלען גראַדע זיין געגען די אינטערעסען פון קערפער; עס ווערט שוין רעכט וואָרום מיר ווערען אַזוי ענטציקט און אויפגעציטערט פון שלעכטעס, די נשמה וועלכע איז די הויפּט־מאַכערין, מאַכט אונזער קערפער פיהלען ווי זי וויל און ניט ווי איהם, דעם קערפער, געפעהלט, און אַבוואָהל אין קלייניגקייטען לאָזט זי זיך בעאיינפלוסען פון קערפער, טהוט זי עס אָבער זעהר זעלטען ווען עס קומט צו גרויסע זאַכען. ווען דער קערפער וויל א גרויסע זינד בעגעהען, שטעלט זי זיך אַנטקעגען און לאָזט ניט און ווען דער קערפער איבערוועלטיגט זי און בעגעהט דאָך א גוואַלדטהאַט ווי מאָרד און אַז. וו., קומט זי נאָכהער און פאָדערט חשבון, זי זעצט זיך אָן אויף׳ן

קערפער ווי א פיאווקע, גריזשעט איהם, פלאגט איהם, מאטערט איהם און צווינגט איהם צו בעגעהען זעלבסטמארד, איבערגעבענדיג זיך צו דער גערעכטיגקייט; דער שקלאף מוז מיט זיין לעבען בעצאהלען פאר דער שאנדע און וועהטאג וואס ער האט פערשאפט צו זיין בעל הבית; דער קערפער מוז זיך זעלבסט בעשטראפען. דעם אייגענעם לעבען פערליערען אין דער טיפער חרטה פאר ניט פאלגען זיין הערשער, די נשמה. דאן ווערט אויך רעכט ווארום די נאטור האט אונז אזוי בעגרענעצט אין דעם גענוס פון פערגעניגענס מיר זאלען ניט קענען געניסען צו פיעל, זי וויל מיר זאלען עסען און טרינקען בלויז גענוג צו דערהאלטען זיך ביים לעבען, מיר זאלען געניסען פון דער ליעבע גענוג צו פארטפלאנצען אונזער מין אבער ניט מעהר. זי פערלאנגט פון אונז דאס מיר זאלען ערציהען די נשמה און געניסען דאביי גייסטיגען פערגעניגען אזוי פיעל ווי מיר ווילען. פאר דעם בעשטראפט זי אונז קיינמאל ניט, ווערענד פאר נעהמען צו פיעל אדער בלויז מעהר ווי נויטהיג פון קערפערליכען פערגעניגען בעשטראפט זי אונז אהן רחמנות.

עס ווערט שוין אויך אוים קשיה ווארום האט אונזער קערפער אזא מיאוס'ען סוף, ווייל אונזער ריכטיגער „איד" איז די נשמה. דער קערפער איז בלויז דער בגד, די שאלעכץ אין וועלכען זי איז אנגעטהון און אלס אזעלכען ווען מען דארף איהם ניט מעהר, ווארפט מען איהם אימער ארוים אהנע צערעמאניעס, גאר ניט בעליידיגענדיג דאביי אפילו אויף א האהר די פערזאן וואס האט איהם געטראגען, ווערענד דער בוים, אדער די חיה, זענען טאקי ניצליך צוליעב זייער קערפער, דאס האלץ, די פעל, דאס פלייש, און דעריבער איז זייער גוף אויך נאך'ן טוידט געברויכבאר און ניצליך.

מיר מוזען אלזא קומען צום בעשלוס אז דער מענש איז ניט בעשאפען געווארען סתם אזוי זיך, נור מיט דעם צוועק צו ענטוויקלען זיין נשמה צו א הויכער שטופע, און דא שווימט ארויף די גרויסע פראגע, וואס הייסט ערציהען די נשמה? מיינט עס צו דערגרייכען א הויכען גראד וויסענשאפט? מיינט עס צו ווערען א גרויסער דאקטאר, אינזשעניר, אסטראנאם, אדער פילאזאף? מיינט עס אפשר צו זיין א כלל-טהוער, א פערזארגער, אן אידעאליסט און בכלל א גוטער מענש וואס ברענגט נוצען צו דער וועלט?

אין אנדערע ווערטער: אזוי ווי מיר זעהען, אז די מענשען זענען פערשיעדען און פיעלע שטייגען ארויף אויף דעם הויכען שטאפעל פון בעריהמטהייט און ניצליכקייט, טא וועלכער סארט מענש פון זיי, קען אנגערופען ווערען דער העכסטער, דער אדם העליון, וועלכער שטייגט אין איינקלאנג מיט דעם אמת'ן צוועק צו וועלכען דער וועלט-בעשעפער זאל איהם האבען בעשאפען?

ווער איז דער אדם העליון און ווי ווערט מען עס?

קאפיטעל ב.

דער אדם העליון. (אויבער-מענש.)

ואתם הדבקים בד' אלהיכם חיים כלכם היום.
(דברים ד'. ד'.)

> ווי די גאטהייט
> בעזארגט אונז מיט אלעס.

ווען מיר לעבען זיך. ווי דער שטייגער איז, פערהאוועט און פערזארגט יעדערער אין זיין ארבייט אדער געשעפט, בעטראכטען מיר גארניט דעם גרויסען וואונדער, ווי די גאטהייט בעזארגט אונז איבעראל מיט טויזענדע לעבענס-בעקוועמליכקייטען און מיט פערשיעדענע מענשען פאר-לייט, וועלכע קומען אונז אזוי צוניץ, ווען מיר נויטיגען זיך אין זיי. אויסער וואס די נאטור גיט ארוים אזוי פיעל פערשיעדענע שפייזען, כדי עס זאל זיין א גרויסער אויסוואהל נאך יעדען איינעמס געשמאק און געזונד; אויסער וואס עס געפינען זיך אזוי פיעל מעדיצינישע מיטלען, וועלכע ראטעווען אונז אין צייט פון קראנקהייט, זענען מיר אויך בעזארגט אין יעדען דור און כמעט אין יעדען פלאץ, מיט אלערליי מענשען וואס ברענגען אונז די גרעסטע נוצען, ווי דאקטוירים, אינזשינערען, קויהלען-גרעבער, שוסטער, שניידער, שמיעדען, זייגער-מאכער און אזוי ווייטער; הייגט

זואו זענען די ערפינדער, וועלכע געפינען פאַר אונז אויס אַזוי פיעל ניצליכע זאַכען און די פערשיעדענע קולטורעלע טהוער, שרייבער, לעהרער, זינגער, אַקטיאָרען און עהנליכע!

מען דאַרף ניט פערגעסען, אַז יעדער מענש איז פעהיג און ווי געבאָרען צו אַ געוויסער זאַך, אַזוי אַז אַנדערע מענשען קענען מאַנכעס מאָל בשום אופן ניט טהון זיין אַרבייט. עס זענען פאַראַן מענשען, וועלכע וואָלטען קיינמאָל ניט קענען עסען אַ שטיקעל פלייש, ווען עס זאָלען ניט זיין קיין שוחטים וואָס קוילען פאַר זיי אַ רינד אָדער אַ הוהן, ווייל ניט יעדער איינער האָט דאָס האַרץ צו קוילען אַ לעבעדיגע בעשעפעניש, אָבער דער שוחט איז פון געבורטה בעשטימט דערצו. און אַזוי איז אויך דער דאָקטאָר וואָס מאַכט אונז אַן אָפּעראַציע ספּעציעל בעגאַבט מיט דעם נויטיגען מוטה דערצו, און אַזוי זענען אויך אַלע אַנדערע סאָרטען פאַך־לייטע ספּעציעל פעהיג פאַר זייער פאַך, וועהרענד אַנדערע קענען דאָס ניט טהון. עס איז אַלזאָ דער געטליכער חסד וואָס בעזאָרגט אונז מיט דיעזע אַלע זאַכען און מענשען לויט אונזער נויטבעדערפטיגקייט; ער שאַפט פאַר אונז פיהרער און לעהרער, פּראָפעסאָרען און ערפינדער, און ער שאַפט פאַר אונז אויך קויהלען־גרעבער און האָלץ־העקער, ווייל באמת וואָלט דאָך גאָר על פי שכל קיינער ניט געדאַרפט וועלען ווערען אַ קויהלען־גרעבער, בשעת די וועלט פערמאָגט אַזוי פיעל לייכטערע און שעהנערע פּראָפעסיעס, אָבער די מענשהייט איז אַזוי איינגעאָרדענט, אַז שווערע אַרבייטער, וועלכע נויטיגען זיך דאָ גראָדע אַ סך, זענען פאַראַן אַ סך, וועהרענד ערפינדער און פּראָפעסאָרען, וואָס מען קען אויסקומען מיט בלויז עטליכע אין אַ דור, זענען פאַראַן בלויז וויפיעל מען דאַרף. דער וועלט־בעשעפער גיט אַכטונג, אַז מיר זאָלען האָבען אַלץ וואָס מיר דאַרפען און דער כלל האָט עס טאַקי; אפילו מיט זינגער און שפּיעלער בעזאָרגט ער אונז, שאַפענדיג איניגע אין יעדען דור וואָס האָבען דעם טאַלאַנט דערצו און דעם ווילען, אָדער זיי ווערען געצוואונגען צוליעב אומשטענדען צו געבען דער מענשהייט דעם נענום פון זייער טאַלאַנט.

דאָס אַלעס פערזאָרגט פאַר אונז דער וועלט־בעשעפער, און עס איז אויך בעוועזען זיין חכמה צו איינפיהרען געלד אויף דער וועלט, דורך וועלכע די מענשען ווערען געצוואונגען צו ברענגען נוצען פאַר זיך און פאַר אַנדערע, בשעת די חיות, למשל, וויסען ניט פון דעם און יעדע חיה לעבט טאַקי דערפאַר בלויז פאַר זיך אַליין.

אָט דיעזע גרויסען וואונדער מערקען דאָ זעהר ווייניגע, אָבער עס איז דאָך אַ פאַקט, אַז דאָס דאַרף גוואַלדיג בעוואונדערט ווערען. אויב מיר זאָלען זיך אַריינטיעפען אין דעם, און מען וואָלט וועגען דעם דאָזיגען עניין אַליין קענען אָנשרייבען צעהן גרויסע ביכער.

און דעריבער איז עס אויך אַ פאַקט, אַז פונקט ווי דער וועלט־בעשעפער האָט אונז בעזאָרגט מיט מענשען־ערפינדער, מענשען־אַרבייטער און מענשען־קינסטלער, האָט ער אונז אויך בעזאָרגט מיט מענשען־לעהרער, וועלכע האָבען אונז אָנגעציינט דעם צוועק פון אונזער לעבען, אין אַנדערע ווערטער: ער האָט אונז בעזאָרגט מיט געלעהרטע און חכמים, וועלכע האָבען אונז אָנגעציינט ווי צו לעבען אויף דער וועלט און דערגרייכען אַ הויכע גייסטיגע שטופע, נור עס איז די בחירה ביי יעדען איינעם צו פאָלגען די חכמים אָדער ניט, און די רעזולטאַטען פון יאָ־פאָלגען אָדער ניט־פאָלגען זענען געווענדעט ביי יעדען מענשען לויט זיין אייגענעם אויסוואַהל.

מיר וויסען, למשל, אַז שכור'ן, הולטייעווען, גנב'ענען, מאָרדען און עהנליכע זאַכען, זענען זעהר שעדליך פאַר אַ מענשען, אָבער מאַנכע ווילען דערפון ניט וויסען, ליידען זיי טאַקי צוליעב זייער נאַרישקייט.

מיר וויסען ווייעדער, אַז שטודירען, אַרבייטען, עהרליך זיין, מעסיג זיין און געווינען אַ גוטען נאָמען, איז זעהר ניצליך פאַר יעדען מענשען, אָבער פון דעסטוועגען קומען ניט די דאָזיגע גוטע זאַכען אַליין פון זיך, נור מען מוז האָבען דעם פערשטאַנד צו דורכפיהרען עס און צו האַלטען זיך אַן דעם, און ווער עס טהוט אַזוי, יענער האָט דעם בענעפיט דערפון, וועהרענד די יעניגע, וועלכע טהוען עס ניט, זענען זיי אויף צרות.

דער מענשליכער וואויל־זיין איז, אַלזאָ, נעשטעלט געוואָרען דורכאויס אויף בחירה, אויף אויסדערוועהלען פאַר זיך די בעסערע זייט פון אַלעס, דעם „סור

מרע ועשה טוב״, אויב די זאַך איז שלעכט, זאָל מען פון איהר אַנטלויפען, און אויב זי איז גוט, זאָל מען צו איהר קלעפּען.

מיר מוזען דעריבער קומען צו די פאָלגענדע צוויי בעשליסע:

1) אַז דער וועלט־בעשעפער האָט מיט אונז געטהון אַ חסד און אָנגעצייגט אונז דורך פערשיעדענע מיטלען אַלעס וואָס איז גוט און אַלעס וואָס איז שלעכט.

2) אַז ער האָט עס אין גאַנצען איבערגעלאָזען צו אונזער אייגענער בחירה צו אויסדערוועהלען אָדער פּערוואַרפען יעדען אָנגעצייגטען וועג.

דער וועג צום אדם העליון איז אָנגעצייגט געוואָרן.

דער געטליכער חסד האָט אונז אויך ניט איבערגעלאָזען צו טאַפּען אין דער פינסטער דעם וועג וואָס פיהרט צום אדם העליון, נור ער האָט אונז בעזאָרגט מיט חכמים און גרינדער פון רעליגיאָנען מיט געטליכע הייליגע מענשען און מיט אַ גאַנצער ליטעראַטור ספרים אויף צו דערהויבען אונזער גייסט, און וואו עס ווערט אָנגעצייגט וואָס דער אמת׳ער צוועק פון אונזער לעבען איז און ווי אזוי יעדער איינער קען דערגרייכען די שטופע פון דעם אמת׳ן אדם העליון. עס איז אָבער די נאַרישקייט פון פיעלע מענשען ניט צו איינזעהען דאָס, אָדער ניט צו ווילען גלויבען אין דעם.

פיעלע מענשען שטעהען אויף אין דער פריה פון שלאָף, צינדען אָן די געז צו אָפּקאָכען קאַווע, זיי רופען אָפּ דורך׳ן טעלעפאָן זייער אָפיס אום צו אויסגעפינען וואָס פאַר אַ טעלעגראַמעס עס זענען אָנגעקומען וועגען נייע אָרדערס אויף סחורה, אָבער אָנטהון תפילין און דאַווענען פאַלט זיי גאָרניט איין אין קאָפּ, כאָטש דער אמת איז, אַז דער זעלבער וועלט־בעשעפער וואָס האָט אַרונטערגעשיקט מענשען צו איינפיהרען די געז, דעם טעלעפאָן און דעם טעלעגראַף, האָט אויך אַרונטערגעשיקט מענשען, וועלכע האָבען איינגעפיהרט דעם דאַווענען און די תפילין. און דאָס איז נאָך אפשר וויכטיגער פאַר׳ן מענשען ווי זיין אָפיס מיט די טעלעגראַמעס מיט די ביזנעס, אָבער אין דעם געז, אין טעלעפאָן און טעלעגראַף, גלויבט דער „קלוגער״ סוחר אונזערער, און אין די תפילין מיט׳ן דאַווענען גלויבט ער ניט.

אויב עס זאָל זיך אַלזאָ אויסלאָזען, אַז דאַווענען און לעגען תפילין איז העכסט וויכטיג, ווי מיר ווילען דאָס שפּעטער פּרובירען צו בעווייזען, איז גאָט ניט שולדיג, וואָס מאַנכע ווילען זיך דערמיט ניט בענוצען; עס איז דורכאויס געווענדעט אָן יעדען איינעמ׳ס אייגענער בחירה, דער אַרטיקעל איז דאָ, פּונקט ווי די געז און דער טעלעפאָן, אַ וואָס, איינער וויל דערפון ניט וויסען, וויל זיך דערמיט ניט בענוצען, איז דער שאָדען זיין אייגענער און ער איז אַליין דער טפש וואָס האָט זיך געמאַכט דעם שאָדען.

עס איז געווען דער געטליכער גייסט, וועלכער האָט געצוואונגען געוויסע מענשען, און זיי געגעבען די פעהיגקייט, צו ענטדעקען געז, טעלעפאָן און טעלעגראַף, און עס איז געווען דער זעלבער געטליכער גייסט, וועלכער האָט געצוואונגען אַנדערע מענשען, און זיי געגעבען די פעהיגקייט, צו ענטדעקען די נויטווענדיגקייט און ניצליכקייט פון דאַווענען און לעגען תפילין, טאָ וואָרום זאָלען מיר זיך מיט די רעזולטאַטען פון דעם ערשטען סאָרט ערפינדער יאָ בענוצען און מיט די רעזולטאַטען פון דעם צווייטען סאָרט ערפינדער, זאָלען מיר זיך ניט ווילען בענוצען?

דער איינציגער תירוץ דערויף איז, וואָס די רעזולטאַטען פון דעם ערשטען סאָרט ערפינדונגען, קענען מיר אַלע גלייך זעהען און פערשטעהן זייער פּראַקטישען ווערטה, וועהרענד די רעזולטאַטען פון דעם צווייטען סאָרט ערפינדונגען, קענען מיר ניט זעהען און קענען ניט פערשטעהן זייער ווערטה פאַר אונז, אָבער דאָס וואָס מיר זעהען עס ניט איז ניט קיין סמן, אַז ס׳איז טאַקי ניטאָ, אַ מענש זעהט אויך ניט וואָס מאָרגען וועט זיין און פון דעסטוועגען איז דער מאָרגען פול מיט פּאָזיטיווע פּאַסירונגען, גוטע און שלעכטע.

פּראַקטישע מענשען זוכען טאַקי צו פערזיכערען זיך, ווי ווייט זיי קענען, אַז דער מאָרגען און דער איבער־אַ־יאָהר, זאָלען זיי ניט פערשאַפען קיין צרות אין לעבען, טאָ וואָרום אויך ניט בעזאָרגען זיך, אַז דער מאָרגען און דער איבער־אַ־יאָהר זאָלען ניט ברענגען קיין צרות נאָך׳ן טוידט, ווייל ס׳איז דאָך פּונקט אזוי מעגליך צו זיין מאָרגען אַ טוידטער ווי צו זיין אַ לעבעדיגער?

אָביסעל ווייטער ווילען מיר ערקלעהרען, וועלכער וועג עס איז דער

יעניגער וואס פיהרט צום אדם העליון און ווארום דאס איז אזוי און ניט אנדערש, אבער דערווייל ווילען מיר בעטאנען דעם פאקט בדרך כלל, אז דער וועג איז אונז אנגעצייגט געווארען און אז ס'איז דורכאויס געווענדעט אן אונז אליין צו האבען דעם שכל און די ריכטיגע בחירה אויף איינצוזעהען דעם גוטען וועג און אויף בענוצען זיך מיט איהם, אזוי אז ווען איינער טהוט עס ניט און פערשטעהט ניט דעם בענעפיט וואס ער פערלירט דורך דעם, איז אין דעם שולדיג זיין אייגענע אונוויסענהייט, אדער זיין אייגענע נארישקייט.

וועלכער וועג פיהרט צום אדם העליון?

די פראגע איז איצט, וועלכער וועג פיהרט באמת צום אדם העליון? וואו און ווען האט עס אונז דער בעשעפער אנגעצייגט דעם דאזיגען וועג, און ווער זענען עס יענע גליקליכע, וועלכע געהען אויף איהם?

איידער מיר ווילען ענטפערען אויף דיעזע פראגעס, איז נויטיג פאר אונז צו געדענקען דאס וואס מיר האבען געזאגט אין אנפאנג פון דיעזען העפט, אז אלע עקזיסטירענדע וועזענס אויף דיעזער וועלט, קומען אין מדרגות און אין יעדען מין בעזונדער, איז פאראן א העכסטע מדרגה, די קרוין פון יענעם מין. צווישען אלע שטערען וואס מיר זעהען אין הימעל, איז די וויכטיגסטע און ניצליכסטע פאר אונז, די זון; צווישען אלע שטיינער, זענען די יחסנים די עדעל־שטיינער: צווישען די מעטאלען — גאלד, צווישען די תבואות — ווייץ, צווישען די פרוכטען — די וויינטרויבען, צווישען זינג־פויגעלאך — דער נאכטיגאל, צווישען חיות — דער ליב, און אזוי איז מיט יעדען מין וואס געפינט זיך דא אויף דער וועלט, דערפון איז געדרונגען, אז אויך צווישען אלע פעלקער מוז זיך אודאי געפינען א יחסן־פאלק, פונקט ווי ביי יעדען פאלק בעזונדער געפינען זיך יחסנים איינצעלנע.

אצונד ווילען מיר זעהען, וועלכע הויכע גייסטיגע שטופע גיט דעם מענשען דאס רעכט צו אנרופען זיך אדם העליון, און ווען מיר טראכטען זיך אריין אין דעם, געפינען מיר, אז דאס קען זיין איינע פון די פאלגענדע דריי: הויכע פראקטישע וויסענשאפט, א הויכע מאראל און אידעאליזם, אדער דער העכסטער סארט גאטעס־דיענסט.

די ערשטע איז דאס אבער ניט און קען דאס ניט זיין, ווייל זי פערנעהמט זיך בלויז מיט קערפערליכע בעקוועמליכקייטען; אויב א מענש איז א גרויסער אינזשעניר און בויעט א באהן, א בריק, א שיף, אדער א סאבמארין, איז ער דערמיט זיכער ניט קיין אדם העליון, כאטש ער בעזיצט א זעהר הויכען גראד וויסענשאפט: דער זעלבער מאן קען גאר בענוצען זיין קונסט, פאר מלחמה־צוועקען און טוידטען דערמיט אומשולדיגע מענשען, אדער ער קען סתם זיין א שלעכטער מענש, א חיה רעה בצורת אדם און אזא נפש קען זיכער ניט הייסען „אדם העליון".

די צווייטע, די שטופע פון הויכער מאראל און אידעאליזם, קען דאס אויך ניט זיין, ווייל אין דעם האט דער מענש אלס שותף די חיות ובהמות; מען דארף ניט קיין העכערע מאראל ווי ביי א טויב, אדער ביי א לעמעלע; מען דארף ניט קיין עהרליכערע בעשעפעניש ווי א קוה און מען דארף ניט קיין מעהר טרייע, מעהר אידעאלע בעציהונג צום צווייטען, ווי די בעציהונג פון א הונט צו זיינע בעלי־בתים מיט זייער פאמיליע. און אפילו ווען איינער איז זיך מקריב פאר זיינע מיטמענשען קעמפענדיג פאר זייער פרייהייט און גליק, איז דאך דאס אויך ניט מעהר ווי צו מאכען בעקוועמער פאר די מענשליכע קערפערס, צו בעקומען פאר זיי בעסערע לעבענס־בעדינגונגען און דאס איז ניט דער וועג צום אדם העליון; מארגען קען א געוויסע מדינה איינפיהרען אמת'ע גלייכהייט און פרייהייט פאר אלעמען, וועט זי שוין ניט האבען מעהר קיין פלאץ פאר אידעאליסטישע קעמפער, אדער אמאל וואהנט א מענש ערגעץ אויף אן אינזעל ווייט פון א ישוב, קען ער שוין בשום אופן קיין אדם העליון ניט ווערען, ווייל ער האט ניט די מעגליכקייט צו קעמפען פאר אירגענד וועלכען אידעאל, דער אמת איז אבער, אז יעדער מענש און וואו ער זאל זיך ניט געפינען, אפילו איינער אליין אין א וואלד, דארף אויך קענען דערגרייכען די שטופע פון אן אדם העליון.

פערבלייבט אלזא די דריטע זאך, דער העכסטער סארט גאטעס־דיענסט, דאס נעהמט שוין אריין אויך מאראל, אידעאליזם און אלע גוטע מדות; דאס איז ניט ניד א זאך צו מאכען בעקוועמער דעם קערפער, נור אויך, און הויפטזעכליך, צו

אויפהויבען דעם גייסט, און אין דעם האט דער מענש ניט קיין שותפים צווישען קיינע אנדערע לעבעדיגע ברואים, ווייל נור דער בחיר היצורים קען דיענען גאט און זיך דערנעהנטערען צו איהם.

עס הייסט דעריבער, אז ביי יעדען פאלק זענען נור יענע יחידים אויף דעם וועג צום אדם העליון, וועלכע גיבען זיך אפ מיט געטליכקייט און פיהרען א הייליגען געטליכען לעבען, און צווישען אלע פעלקער איז נור יענער פאלק אויף'ן ריכטיגען וועג צום אדם העליון, ווער עס האט די אמת'ע געטליכע תורה, נעמליך, דאס אידישע פאלק, ווי ס'איז בעוויזען געווארען אין אונזער העפט „תורה און רעליגיאן".

מיר קענען זיך אלזא אויסמאהלען אין געדאנק דעם געטליכען וועג און ווי אויף איהם ציהט זיך א לאנגע שורה פון מענשען, די רעליגיעז־געזאנענע פון אלע פעלקער און פון אלע גלויבענס; צו ערשט געהען די אלע עכט־פרומע אידען, הינטער זיי, די פרומע פון אנדערע מעהר־וועניגער אנשטענדיגע רעליגיאנען און הינטער זיי די פרומע געצענדיענער; דיעזע אלע זענען אויף'ן וועג צום אדם העליון, מיט דעם אונטערשייד וואס די ערשטע שטעהען נאהענט צו איהם, אדער ממש אויף זיין פלאץ, יעדערער לויט זיין מדרגה, וועהרענד אלע אנדערע זענען בלויז אויף דעם זעלבען וועג, אבער נאך הינטערשטעליג און העט העט וויט פון זייער צוועק.

ווי אזוי רעליגיאן און געטליכע ערקענטניש פיהרט אונז צו דער מדרגה פון'ם אדם העליון, פערבלייבט אונז נאך צו בעווייזען, אבער קודם ווילען מיר פעסט־שטעלען דעם פאקט, אז דאס אידישע פאלק שטעהט אין דיעזער הינזיכט בראש, ווייל מיר זענען געווען די ערשטע און די איינציגע צו מקבל זיין די געטליכע תורה און די אנדערע פעלקער געהען הינטער אונז אין אונזערע טריט, אדער קלעהרער גערעדט, מיר זענען דערמיט דער אתה־בחרתנו־פאלק צווישען אלע פעלקער, די זון צווישען די קליינע שטערן, דער דימענט צווישען די פראסטע שטיינער.

אזוי שנעל ווי איינער גיט־צו, אז ס'איז פאראן א גאט אויף דער וועלט און אז ער האט בעשאפען א יחסן־פאלק צווישען די פעלקער, מוז ער גלייכוויוז צושטימען, אז דער יחסן־פאלק זענען מיר אידען, ווייל מיר שטעהען נעהענטער צו גאט ווי אלע; מיר זענען די ערשטע און די איינציגע צו פערשפרייטען אויף דער וועלט דעם גלויבען אין איהם און די איינציגע וואס צאהלען פאר דעם מיט בלוט, מיט טרעהרען, מיט יסורים און ליידען אין יעדען ווינקעלע פון'ם ערד־קוגעל, וואו מיר געפינען זיך נור.

און ווי מיר האבען שוין בעוויזען אין די ערשטע צוויי העפטען, איז פאראן א גאט אויף דער וועלט און פאראן א געטליכע תורה, טאקי די תורה וואס מיר אידען האבען; עס ווערט דעריבער קלאהר, אז מיר זענען גאט'ס אויסדערוועהלטער פאלק, דעריבער זענען מיר די אונדירעקטע מיסיאנערען צווישען די ציוויליזירטע קריסטליכע פעלקער, וועלכע שטעהען נעקסט צו אונז מיט א מדרגה נידעריגער, וועהרענד די קריסטליכע פעלקער טהוען די זעלבע מיסיאנערען־ארבייט צווישען די געצענדיענערישע פעלקער, וועלכע שטעהען נעקסט צו ז י י מיט א מדרגה נידעריגער. עס קען אלזא ערווארטעט ווערען, אז מיט דער צייט וועלען אלע פעלקער דערגרייכען אונזער איצטיגע מדרגה, פריהער וועלען אונז דעריאגען די קריסטען און נאכהער אלע אנדערע, וועהרענד מיר אידען, וועלען דאן שטעהן נאך העכער, זייענדיג דער פריסטער־פאלק פאר אלע פעלקער און בעקומענדיג דעם פולען געטליכען און מענשליכען שכר פאר אונזערע ליידען ביז מיר האבען די מענשהייט ארויפגעפיהרט אויף'ן ריכטיגען וועג.

דער וועג צום אדם העליון איז דעריבער די אידישע תורה און מיר אידען זענען דערווייל די איינציגע וועלכע האבען דעם גליק צו קענען געהן אויף דיעזען געטליכען און ערהאבענעם וועג.

וואס גיט אונז די אידישע תורה?

גרויס, אונגעהייער־גרויס, זענען די נוצען און די רייכטהימער, וועלכע ליגען פאר אונז אין דער תורה; זיי גיבען אונז דאס העכסטע, דאס שעהנסטע און דאס בעסטע וואס א מענש קען זיך נור ווינשען אין לעבען, גליק רוה און צופריעדענהייט אויף ד י ע ז ע ר וועלט און אייביגען לעבען און פערגעניגען אויף יענער וועלט;

וואָס זייער פּרוכט פּערבלייבט אויף אייביג ביטער,
די בלעטער זיינען גאַל, די טרויבען־הענגלאַך — סם.
לג.—
און זייער וויין איז שלאַנגען וואָוטה, — עס ברענט,
עס טוידטעט ווי דער קלאַפּער־שלאַנג אין א מאָמענט.
לד.—
איך קען איהם, אייער שטאָם, ער ליגט בעהאַלטען
אין מיינע אוצרות דאָרט אין הימעל אונטער שלאָס.
פּער'חתמ'עט אייער יחוס דעם פּערגאַלטען
האָב איך ביי זיך, פּערצייכענט אַלעס אות באות.
לה.—
און ד'האַלט מיין לוין און ראַכע פאַר די צייטען,
ווען אייער פוס וועט זיך א גליטש טהון, געב'ן א פאַל,
דאָס וועט דעם טאָג פון אייער בראָך בעדייטען,
די בייזע צוקונפט וועט דאַן קומען מאָמענטאַל.
* * *

לו.—
ווען גאָט וועט פאַלשטענדיג זיין פאָלק בעשטראָפען,
וועט ער זיך דאַן דערבאַרימען אויף זיינע קנעכט,
ווייל ער וועט זעהען ווי ער האָט זיך איבערטראָפען,
ווי מאַכטלאָז, אָפּהענגיג זיי פיהלען זיך, ווי שלעכט.
לז.—
און זאָגען וועט ער דאַן: „נו רופט די געטער,
וואָס איהר האָט זיך אויף זיי פערלאָזען ביז אהער,
אַז זיי זאָל'ן העלפען אייך און זיין די רעטער;
וואָס איהר געאָפּפערט האָט צו זיי און וואָס נאָכהער
לח.—
גענעסען ט'איהר די פעטס פון די קרבנות,
געטרונקען פון די פיילע גיס־אָפּפער דעם וויין;
געלויבט זיי און געגעבען זיי מתנות
יעצט זאָל'ן זיי העלפען אייך, א שטיקעל שוץ אייך זיין!
לט.—
און איצטער זעהט, אַז איך בין איך — מיר געגען
קען קיינער שטעלען זיך; איך טוידט און איך בעלעב,
ד' פערוואונד און הייל, איך דאַרף דאָ קיינעם פרעגען,
איהר קענט מיר קיינמאָל שטערען דאָס, צו וואָס איך שטרעב.
מ.—
ד'קען אויפהויבען מיין האַנד צום הימעל, זאָגען הויך:
די הימלען זענען אייביג —אייביג בין איך אויך!
מא.—
ווען איך דעם קלינג פון שווערד פאַנג אָן צו שאַרפען
און ס'נעהמט זיך פאַר גערעכטיגקייט מיין שטאַרקע האַנד,
דאַן ציטערען די געגנער מיינע דאַרפען,
מיין בייזע ראַכע בושעוועט דאַן נאַאַנאַנד.
מב.—
מיט בלוט, די פיילען מיינע מאָך איך שכור,
דאָס בלוט פון טוידטע און געפאַנגענע אין קריעג,
מיין שווערד פרעסט פלייש, פערצעהרט עס גאַנצע שטיקער,
צושמעטערענדיג קעפּ פון פיינד וואָס איך בעזיעג.
* * *

מג.—
אָה פעלקער! מאַכט דאָס פאָלק פון גאָט צו זינגען,
ווייל ראַכע איז די שטראָף פאַר אַלעם וואָס איהר טהוט.
און טהייער צו בעצאָהלען ט'ער אייך צווינגען,
פאַר גאָטעס לאַנד און פאַר זיין פאָלק'ס פערגאָסען בלוט...

זיי זענען פאַלש און אונפערטרויעליך ביז'ן טוידט.

כא.—

זיי האָבען מיך דערצאָרענט מיט אַזעלכעס
וואָס אונווירדיג איז, און ביי זיי איז עס אַ גאָט
מיט דומהייטען און נאַרישקייטען, וועלכעס
קיין שטיקעל זין און ברעקעל אינהאַלט אין זיך האָט.
דערפאַר וועל איך זיי אויף דעם זעלבען אופן
דערצאָרענען און שמייסען מיט דער זעלבער רוט,
צו אונווירדיגעס וועל איך זיי פערקויפען.
אַן אויסוואורף-פאָלק וועט באָדען זיך אין זייער בלוט.

כב.—

אַ פייער פון מיין האַס האָט זיך צופלאַקערט,
אַ העליש פייער וואָס האָט לאַנד און פרוכט פערברענט;
ס'האָט אַלעס מיט'ן וואָרצעל אויסגעאַקערט,
זאָגאַר די בערג פער'שרפה'עט מיט'ן פונדאַמענט.

כג.—

איך וועל פערפיעלפאַכען אויף זיי דאָס שלעכטע.
אריינשיסען אין זיי ביז צו דער לעצטער פייל;

כד.—

געשוואָל'ן פון הונגער, וועלען זיי געפעכטע
מיט בייזע גייסטער מוזען פיהרען יעדע וויל.
פון רויב טהיערען בעפאַלען און צוריסען,
פון בייזע שלאַנגען זיין וועל'ן זיי געביסען.

כה.—

אין דרויסען שניידט דאָס שווערד גאָר אָהן רחמנות,
און אין די הייזער פאַלען מענשען אוים פון שרעק:
בחורים, מיידלאַך זיינען די קרבנות,
דער גרייז און זויגלינג, יעדער איינער פאַלט אַוועק.

כו.—

און ד'האָב געדענקט אין גאַנצען זיי פערניכטען,
קיין שום געדעכטעניש ניט בלייבען זאָל פון זיי;

כז.—

ווען ניט דער פיינד, ד'האָב פורכט זיין פאַלש-בעריכטען,
אַז ער אַליין דאָס אַלעס האָט געטהון אַזוי;
ער זאָל ניט ריהמען זיך אַליין, זיין האַנד און מאַכט,
ניט וויסענדיג, אַז א י ך האָב גאָר דערצו געבראַכט.

כח.—

וויל יענער פאָלק, וואָס וועט פערניכטען גאָטעס לאַנד,
האָט זעהר וועניג שכל, ס'פעהלט איהם אוים פערשטאַנד.

כט.—

ווען ער איז קלוג, וואָלט ער דאָך גוט בעגרייפען
דעם אידענס סוף, און דאַן צו זיך אַליין געזאָגט:

ל.—

„ווי קען איין (1) מענש אַ טויזענד מאַכען לויפען,
פון צווייען בלויז, זאָל'ן צעהן טויזענד זיין געיאָגט?
אויב ניט דערפאַר, דער איד דערשראָקען איז, אַנטלויפט,
וויל ג אָ ט האָט איהם צום שונא אין די הענט פערקויפט".

לא.—

דעם שונא'ס גאָט איז מאַכטלאָז דאָך צו זיעגען,
ווען אונזער גאָט זאָל דאָס ניט וועלען — זאָגען „ניין!"
נור וויל דער גאָט פון אידען האָט געשוויגען,
נע'משפט האָט דער שונא אונז דערפאַר אַליין.

*   *   *

לב.—

דאָס אַלעס איז, וויל דיינע וואָרצעל-ריטער
פון'ם סדום ועמורה-וויינשטאָק ציהען זייער שטאַם.

י.—
אין מדבר האָט ער נאָך דעם איד געפונען
אין וויסטעניש, אין ווילדערניש, וואו ס׳קלאָגט דער ווינד,
און דאָרטען האָט די גאָטהייט איהם געוואונען
(געצייגט די תורה, ט׳ער זי צוגעכאַפּט געשווינד.)
ארומגערינגעלט איהם דאָרט מיט א גלויבען,
ערצויגען איהם, געלערענט איהם אויף יעדען שריט,
געפּפלעגט זיין גייסט און זיין פערשטאַנד דערהויבען
און ווי דאָס שוואַרץ־אַפּעל פון אויג איהם דאָרט געהיט.
יא.—
ווי ס׳וועקט דער אָדלער אויף זיין נעסט ביים קומען,
די יונגינקע עמפּפאַנגען זאָלען איהם אָהן שרעק,
ווי ער פליהט אום אויף זיי געהיט, בענומען
און אויף די פליגלען זיינע טראָגט ער זיי אַוועק,
יב.—
אזוי האָט גאָט מיט צערטליכקייט געטראָגען
געפיהרט די אידען אין דער מדבר, גאַנץ אַליין
געהיט, געשיצט זיי, קיינער קען ניט זאָגען
אַז אימעצער געקענט האָט געגען איהם בעשטעהן.
*   *   *
יג.—
א הויכען באַרג־לאַנד מאַכט ער דיך בעזיצען,
וואו עסען וועסטו זיסע פרוכטען פון דיין בוים,
וועסט זויגען האָניג פון די פעלזען־שפּיצען
פון קיזעל־שטיינער צאַפּען בוימעל פאַר דיין היים.
יד.—
אויך רינדערן־פּוטער, שאָפּען־מילך און לעמער,
באַראַנען־שמאַלץ און בעק און חלב־פעטע ווייץ,
אויך וויין פון רויטע טרויבען אויף׳ן עמער,
פון אַלעם וועסטו האָבען, לעבען דאָרט פון גרייטס.
טו.—
נור ווען א איד ווערט פעט, צובריקעט ער זיך,
ביזט פעט און גראָב געוואָרען, ס׳טו פערלאָזען גאָט,
און דאַמאָלס, איז אָט וואו דו גיסט א קעהר זיך
פערשעהמסטו דיין בעשעפער, מאַכסט איהם גאָר צו שפּאָט.
טז.—
איהר נעהמט דערצאָרנען איהם מיט פרעמדע געטער
איהם בייז מאַכען דורך שאַנדטהאַטען, דורך עקעל, שמוץ,
יז.—
דורך אָפּפערען צום טייפעל, צו פעררעטהער
צו געטשקעס, וועלכע ברענגען ניט קיין ברעקעל נוץ,
אַלץ נייאינקע, ערשט דאָ ניט לאַנג ערפונדען,
וואָס דיינע עלטערען האָב׳ן קיינמאָל ניט געדאַכט,
יח.—
דיין שעפּער ז׳פון גערדאַנק ביי דיר פערשוואונדען
פערגעסען א י ה ם , וואָס האָט צום לעבען דיך געבראַכט.
יט.—
און גאָט דערזעהען האָט עס, און זיין צאָרען
אויף דיינע זיהן און טעכטער האָט זיך שטאַרק צוברענט,
כ.—
ער זאָגט: איך קעהר זיך אָפּ פון זיי פאַר יאָהרען
אָט ווי איך זאָל זיי גאָר ניט האָבען ווען געקענט,
און לאָמיך זעהען וואָס פון זיי וועט ווערען,
ס׳אַ דור וואָס אַלעס איז ביי איהם פערקעהרט, צודרעהט,
און קינדער — ד׳גלויב זיי ניט אויף זייער שווערען,

האזינו

איבערזעצט פון ב. צ.

א.—

פערנעהמט איהר הימלען, דאס וואס איך וועל ריידען
און הערען זאל די ערד וואס זאגען וועט מיין מויל;
(איך שטעל איך יעצט אלס מיינע עדות — ביידען,
ווייל אייביג וועט זיך וויקלען אייער צוקונפטס-קנויל.)

ב.—

מיין לעהרע טריפט בעלעבענד ווי א רעגען,
ווי טוי, בעפרוכפערענד ז'מיין יעדעס ווארט,
ווי ווינד, וואס ברענגט דער לאנקע גליק און זעגען,
ווי שפריי-רעגען וואס קוויקט די גראזען דא און דארט.

ג.—

ווען איך וועל אויסרופען דא גאטעס נאמען,
איהם עהרען זאלט איהר, אויסשרייענדיג „אמן!"

ד.

אלמעכטיג שטארק איז ער, דאך ניט געפעהרליך,
ווייל פאלקאם איז זיין טהאט און פינקטליך אויף'ן האהר,
זיין פיהרונג איז געזעצליך, שטרענג און עהרליך:
ער שטראפט ניט לויט זיין מאכט, נור לויט דער דין שרייבט פאר.
א גאט, וואס מ'קען איהם טרויען, קיינמאל איז ער שלעכט,
ער טהוט קיין עולה, אימער עהרליך און גערעכט.

* * *

ה.—

און ווערט איהר ווען פערדארבען, וועמען שאדט איהר?
ניט איהם, נור זיך אליין, ס'איז אייער אייג'נער מום,
און קיינעם, אויסער זיך אליין, פערראטה איהר,
דער קרומער דור האט בלויז זיך זעלבסט געמאכט פאר קרום.

ו.—

ווי קענט איהר גאט*דען אפטהון עטוואס, זינדער?
אה ניכטסווירדיגעס פאלק, ווי נאריש! דו פערגעסט,
אז ער איז דאך דיין פאטער און דיין גרינדער,
ער מאכט דיך פאר א פאלק און גרייט דיר אן א נעסט.

ז.—

גערענקט די וועלט-געשיכטע און שטודירט זי,
און פרעג דיין טאטען, אויסקינפט ביי איהם נעהם,
דערגעה ווי גאט זיין וועלט פיהרט און רעגירט זי,
פרעג אויך די זיידעס וואס זיי ווייסען וועגען דעם.

ח.—

ווען גאט נעהמט טהיילען לענדער צו נאציאנען,
פונאנדערשיידענדיג די פעלקער אויף דער וועלט,
ז'ער שטעלענדיג די גרעניצען אזוי געזאנען,
אז לויט דער צאהל פון אידען, זיין זאל'ן זיי געשטעלט.

ט.—

ווייל גאט האט אויך א חלק אין די לענדער,
דאס איז זיין פאלק, די אידען וועלכע וואהנען דארט,
צו זיי געקניפט איז ער מיט שטארקע בענדער
און רעכענט זיך מיט זייער צאהל אין יעדען ארט.

מער געטליכער חסד מיט אונז, מען דארף נאר שכל האבען צו בענוצען זיך דערמיט.

שלום־ווארט.

פון דעם אלעמען, וואס מיר האבען ביז איצט גערעדט איז צו זעהען, אז דער צוועק פון דער גאנצער וועלט־בעשאפונג איז דער מענש, דער צוועק פון דעם מענשען, איז דער אדם העליון, און אז דערגרייכען די דאזיגע העכסטע שטופע, קען מען נור דורך היטען די תרי״ג מצוות פון דער געטליכער תורה. דאס וואס מענשען דענקען נאך, אז די העכסטע שטופע אין לעבען, זענען די הויכע וויסענשאפטען, אדער די הויכע מאראל, איז א טעות אין חשבון און דאס שטאמט דערפון וואס יענע אלע מענשען, זענען נאך נים רייף אין זייער וויסען און בעגריפען; זיי זענען ווי א קליין קינד, וועלכער רופט אן יעדע פרוי וואס ער זעהט מיט דעם נאמען „מאמע״, ווען ער ווערט אבער עלטער, ווייסט ער שוין, אז א מאמע האט ער נור איינע, וועהרענד די אי־בעריגע פרויען זענען פרעמדע.

די אלע חכמות און אידעאלען פון דער מענשהייט, זענען ניט די אמת׳ע מאמע, נור סתם גוטע שכנות, אבער די אמתע מאמע איז די געטליכע תורה און זי פערמאגט שוין אין זיך אלע אנדערע וויסענשאפטען און אלע העכסטע אידע־אלען.

די וויסענשאפט און די מאראל, זענען הויכע שטופען פון ענטוויקלונג; זיי זענען אויך א לייטער אויף וועלכען מען קען ארויפשטייגען צו דער מדרגה, ווען מען קען שוין אנפאנגען דערנעהנטערען זיך צו דער גאטהייט, אבער ערשט דאמאלס, ביי יענער מדרגה ענדיגט זיך דער לייטער און מען מוז נעהמען דעם צווייטען לייטער — די געטליכע תורה און די תרי״ג מצוות, ווארום אויב ניט, מוז מען פון דעם ערשטען לייטער אויך ארונטערפאלען; ציוויליזאציאנען קענען אונטערגעהן צוזאמען מיט דער וועלט און די וויסענשאפט איז סתם א שוואכע זאך, ווייל דאס וואס היינט ווערט בעטראכט אלס דאס בעסטע אין איהר, קען מארגען ליגען אין שמאטעס; די גרויסע קעראסין־לאמפען ווערען ארויסגעשמי־סען דורך עלעקטריק און די עלעקטריק קען מארגען ארויסגעשמיסען ווערען דורך ראדיום און אזוי איז מיט יעדער זאך, די באהנען און שיפען וועלען אפשר ארויס־געשטויסען ווערען דורך לופט־מאשינען, און די גאנצע אסטראנאמישע וויסענ־שאפט קען ווערען צונישט דורך עפעס א נייער ענטדעקונג, אבער מען קען ניט ארויסשטויסען די געטליכע תורה און דעם רוח הקודש וואס מען דערגרייכט דורך אויספאלגען די געטליכע מצוות.

דאס אידישע פאלק האט דעם גליק געהאט צו בעקומען די געטליכע תורה, דאס אידישע פאלק איז אויך פאראויסגעזאגט געווארען, אז ער וועט די תורה ניט האלטען פעסט גענוג, אז ענדליך וועלען מיר פערטריבען ווערען אין גלות און ליידען די גרעסטע צרות, נור אז מיט דער צייט וועלען מיר צוריק אויפגעריכט ווערען און אונזערע פייניגער וועלען פאר אלעם טהייער בעצאהלען; דאס מעהרסטע האט ביז היינטיגען טאג אויסגעהאלטען ריכטיג ווי פאראויסגעזאגט, אזוי אז די געטליכע ישועה, וועט מסתמא אויך מקוים ווערען; דאס צייגט אז דער אידישער גאט איז דער אל עליון, זיין תורה, — די תורה עליונה, זיין פאלק — דער עם עליון און אז יעדער איד קען ווערען אן אדם העליון.

מיר דרוקען דא דעריבער די געטליכע פאעמע פון משה רבינו, די שירת האזינו, וועלכע ער האט אונז איבערגעלאזען פאר זיין טוידט, און וואו ער זאגט עדות, אז די תורה איז די גרעסטע געטליכע מתנה פאר דעם אויסדערוועהלטען אידישען פאלק, פערזיכערענדיג אונז, אז מיר ביידע, די תורה און איהרע טרע־גער, זענען אייביג, און אז אלע אנדערע געטער, אנדערע תורות, אנדערע פעלקער, זענען בלויז צייטווייליגע און האבען ניט קיין ממשות.

דאס אידישע פאלק איז קליין, אבער מיר זענען דער עיקר פון אלע פעלקער!

דעם אדם העליון דארף מען זוכען מיט ליכט, אבער ער איז דער עיקר צווי־שען אלע אידען!

„ראיתי בני עלייה והן מועטין!״

לאמיר זוכה זיין צו געצעהלט ווערען צווישען דיזע ווייניגע!

ווי למשל זיצען פערברענגען אין א קלאב, אדער פערנעהמען זיך מיט ספארט־זאכען, וואס בשעת ער טהוט עס, בעגעהט ער ניט קיין פערברעכענס און בעולה'עט קיינעם ניט, נור א איד מוז גאר זיין פרייע צייט פערברענגען אין דאווגען און לערנען; ער טאהר קיין דברים בטלים ניט ריידען, טאהר קיין לצנות ניט פראַווען און טאהר זיך בכלל צופיעל מותרות ניט פערגינען, אויסער ווען דאס איז פערבונדען מיט א דבר מצוה, און דאס אויסצופיהרען, בפרט נאך זייענדיג אין גלות, איז אונגעהייער שווער, ובפרט נאך אז מיר ליידען שוין אזוי פיעל יאהר־הונדערטע און מען דארף נאך אלץ טרויען דעם רבונו של עולם אויף קרעדיט, אז סוף כל סוף וועט ער אונז פערגיטיגען, וואס ניט יעדער איד קען דאס גאר בעגרייפען, אויב ער איז ניט אן אמת'ער בן־תורה.

דער אמת איז, דאס צו זיין א איד, ווען מען ווייסט ריכטיג וואס דאס איז אזוינס, איז דוקא גארניט קיין נסיון, נור א הימלישער פערגעניגען, אבער אום צי דערגרייכען אט דעם אמת, איז א נסיון גדול ונורא, און פון דעסטוועגען זענען אין יעדען דור געווען א סך אזעלכע גרויסע אידען, און זיי זענען איצט אויך פאראן, דערצו איז דאס גאנצע אידישע פאלק גייסטיג אזוי הויך, אז ביי א געוויסען מאמענט, קענען מיר אלע אין א קורצער צייט פארוואנדעלט ווערען אין קדושים וטהורים. ווען למשל עס קומט משיח און בעשטעטיגט די ריכטיג־קייט פון אונזער תורה ונביאים, איז יעדער איד גענוג גייסטיג הויך, צו ווערען איבער נאכט א ווירדיגער מיטגליעד פון דעם עם קדוש, ווייל די קדושה געפינט זיך אין יעדען אידען, נור זי איז בעדעקט מיט דעם שטויב פון גלות און צוויי־פעל; מיר זענען אן ארמעע פון פעהיגע סאלדאטען, וועלכע צוויפלען אין זייערע וואפען, אבער קוים זאל מען אונז צייגען, אז די וואפען זענען גוט און קענען בע־נוצט ווערען מיט ערפאלג, ווייסען מיר אלע ווי צו בענוצען זיך מיט זיי און אין א טאג ווערען מיר צוריק די גרעסטע זיעגער.

וואס אנבעלאנגט יעדען איינציגען אידען און אין דעם איצטיגען מאמענט ווען מיר זענען אזוי פערצווייפעלט און צוטומעלט, דארפען מיר געדענקען, אז אונז האט דער וועלט־בעשעפער ערוועהלט אלס ביישפיעל פאר אלע פעלקער, אז אונזער תורה איז די יעניגע וועלכע פיהרט דעם מענשען צו דער מדרגה פון דעם אדם העליון און אז ווען איינער פון אונז ענטזאגט זיך פון דעם כבוד, מיינט עס, אז ער האט ניט אויסגעהאלטען דעם בחירה־עקזאמען און אז ער וועט צוליעב דעם מוזען דורכמאכען מעהרערע וויטערע גלגולים ביז ער וועט ענדליך יא אויס־האלטען דעם עקזאמען, אדער ער וועט זיך זעלבסט ארונטערזעצען פון דער גדולה, פאלען נאך נידעריגער ווי ער איז און מוזען אנפאנגען צוריק פון א פלאץ, וואו ער איז שוין געווען אמאל, אדער גאר אין גאנצען אריינפאלען צו א נידעריגערען פאלק און פערלירען זיינע פערדיענסטען וואס ער האט אלס איד און מארטירער.

צו זיין אן אדם העליון, איז ניט קיין פליכט, נור א פריווילעגיע און אום צו ווערען דאס, דארף מען האלטען פאר דעם גרעסטען גליק, מען מוז אבער פער־שטעהן צו האבען דעם חשק דערצו; מען דארף זיך איבערצייגען, אז דאס איז דער געטליכער סוד אויף דיעזער וועלט און דאס איז נור מעגליך דורך זיין א גאנצער איד, דורך שטודירען די אידישע תורה און דורך לעבען לויט איהרע פאר־שריפטען.

און אזוי ווי דער סוד בעשטעהט נור אין דעם, אז דער מענש זאל זיך דער־נעהנטערען צו דער געטהייט און בעגרייפען וואס דער צוועק פון אונזער לעבען איז, דעריבער איז ביי אונז פאראן די תשובה און חרטה אויף אלע פערגאנגענע זינד; קוים האט איינער אויסגעפונען דעם אמת, ווייסט ער שוין דאס און ס'איז קיין אונטערשייד ניט וואס ער האט דאס פריהער ניט געוואוסט, ער קען אלעס מתקן זיין דורך ווערען צוריק א ריכטיגער איד, דורך אפהיטען די תרי"ג מצוות, היטען שבת, דאווגען, לעגען תפילין און טהון אלע אנדערע זאכען וואס א איד דארף טהון אום צו זיין א איד.

,,יש קונה עולמו בשעה אחת'', מאנכער קויפט זיך איין עולם הבא אין איין־איינציגער שטונדע, דאס פאסירט אין דער שטונדע, ווען ער טהוט תשובה און נעהמט אויף זיך צו זיין א איד אויף להבא און דאס איז זיכער דער גרעס־

געוועזן א נסיון צו זעהעז ווי זיינער א שכן האט אזא סטאדע און אז ער זאל זיך איינהאלטען ניט צו דער'הרג'ענען דעם שכן און איהם ירש'ענען. אצונד אבער אין אונזערע יאהרען, ווען דער מענש איז מעהר ציוויליזירט און אום צו מאכען אן אנשטענדיגען לעבען, דארף ער שוין צעהן טויזענד דאלער, וואלט פאר איהם א קליינע סטאדע שאף ניט זיין קיין נסיון, זעהט ער שוין איצט א שכן וואס פערמאגט א גרויסע פאבריק אדער סטאר און ער האט וויעדער די בחירה צו בלייבען עהרליך און אונטערוואדפען זיך צום שיקזאל, אדער צו ווערען א גנב, א גזלן, און זוכען ווערען אזוי רייך ווי זיין שכן.

און אויף דיעזען אופן האט יעדער מענש אין יעדען דור זייט די וועלט עקזיסטירט, געהאט אלערליי נסיונות, יעדערער לויט זיין גראד. דער גאר פראסטער האט געקענט אויסהאלטען דעם עקזאמען דורך היטען זיך פון מארד, דער העכערער סארט מענש האט עס אויסגעהאלטען דורך היטען זיך פון ווערען א גנב, נאך א העכערער — פון זאגען א ליגען, נאך א העכערער — פון שלעכטס טהון זיינע אייגענע קנעכט, נאך א העכערער — דורך טהון מענשען טובות, נאך א העכערער — דורך מקריב זיין זיך פאר יענעם און אזוי האט יעדער דור אלץ מעהר און מעהר און העכער געשטיגען אין זיין סארט בחירה, ביז איצט אין אונזערע יאהרען, ווען צו זיין אן אנשטענדיגער מענש, מיינט צו זיין מאראליש אויף'ן העכסטען אופן, ווי למשל צו ליעבען דעם צווייטען ווי זיך אליין.

ווער עס בעהערשט זיינע ליידענשאפטען און קען ביי זיך פועל'ן צו לעבען לויט דיעזער העכסטער מאראל, האט איצט אויסגעהאלטען זיין עקזאמען און אין דעם נעקסטען גלגול, וועט ער שוין געבארען ווערען פאר נאך א גרעסערען נסיון, וועהרענד די יעניגע וועלכע האלטען ניט אויס דעם נסיון, וועלען צוריק געבארען ווערען אין א נידעריגערער מדרגה און זיי וועלען מוזען אנפאנגען זייער ווייטערע ענטוויקלונג, דארטען וואו זיי האלטען איצט. ס'איז אלזא רעכט, אז איינער וועלכער האט בעגאנגען אין אונזערע טעג א מארד, זאל אין זיין נעקסטען גלגול געבארען ווערען ערגעץ צווישען די ווילדע אין אפריקע און דארטען אנפאנגען פון דאס ניי זיין קאריערע, ביז ער וועט אפשר מיט טויזענדע יאהרען שפעטער קומען צוריק צו דער מדרגה וואו ער האלט איצט, ווייל די גאטהייט האט א סך צייט און קען ווארטען.

דאס וואס דעם צדיק איז שלעכט און דעם רשע איז גוט, איז א טהייל פון דעם נסיון צו וועלכען די מענשען זענען אויסגעזעצט, דאס מאכט פיעלע צו דענקען, אז גאט איז אומגערעכט, אדער אז די וועלט פיהרט זיך אהן א בעל הבית און נאטירליך דארפען זיי נאך זיין שטארקער אין זייער בחירה צו פערבלייבען אנשטענדיג טראצדעם אלעמען.

צו זיין א איד איז דער העכסטער נסיון.

די אלע נסיונות פאר דער מענשהייט זענען בעשטאנען אין צוויי זאכען, מאראל און די ערקענטניס פון גאט; אין די ערשטע צייטען פון דער וועלט־געשיכטע זענען אבער די ביידע זאכען נאך געשטאנען אויף א זעהר נידעריגער מדרגה, שפעטער, ווען עס זענען שוין געוועזען מעהר יחידים, וועלכע האבען געקענט דערגרייכען א גאנץ־הויכע מדרגה, האט דער וועלט־בעשעפער ארויסגעפיהרט אויף דער סצענע דעם אידישען פאלק, געבענדיג איהם די געטליכע תורה וועלכע ענטהאלט די העכסטע מדרגה סיי פון מאראל און סיי פון געטליכער דערקענטניש: דאס איז געוועזען דער ציעל צו וועלכען די גאנצע מענשהייט האט געדארפט נעהמען שטרעבען; עס איז שוין דאן צייט געוועזען פאר דער מענשהייט צו אויפהויבען זיך פון דער געצענדיענסט און זייער געזונקענער מאראל און אנפאנגען דיענען דעם איינציגען אמת'ן גאט, און ניט נור דורך ווערען מאראליש אין זייערע זיטען, נור טאקי דורך דערנעהנטערען זיך צו דער גאטהייט אויספאלגענדיג די תרי"ג מצוות, ווי מיר האבען דאס פריהער ערקלעהרט.

צו זיין א איד איז דאן געווארען דער גרעסטער נסיון אין דער וועלט און ס'איז ביז היינטיגען טאג אזוי: ערשטענס איז מען דורכדעם אויסגעזעצט צו דער שנאה פון אלע פעלקער, וועלכע רודף'ן אונז אויס קנאה און אויס טויזענד אנדערע אורזאכען, צווייטענס איז סתם שווער צו זיין א ריכטיגער איד, ווייל מען מוז זיך ענטזאגען פון א סך לעבענס־פערגעניגענס און זיין כסדר געבונדען הענט און פיס. א איד קען ניט יוצא זיין מיט בלויז אפהאלטען זיך פון זינד.

וואלטען געהאלפען ארויסצוברענגען וואס מעהר און שעהנערע פרוכטען, צו ענטוויקלען וואס שעהנערע נשמות וועלכע זאלען ארויסקומען גאנצע, צייטיגע און ניט צופרעסענע פון ווערים. אויב דאס איז דער וואונש און פערלאנג פון דער נאטור, דאס אונזערע נשמות זאלען גראדע „אזוי" זיין און ניט אנדערש מוז עס אויך ווערען אונזער וואונש, ווייל עס איז דא בלויז איין איינציגער לאגישער וועג אויף וועלכען מיר קענען און מוזען געהען און דאס איז, העלפען דער נאטור אין איהר ארבייט צו ברענגען אונז צו דער העכסטער שטופע פון אונזער בעשטימונג.

דער נסיון פון לעבען און ווי דאס ארבייט.

וויסענדיג אז דער צוועק פון דעם מענשען איז צו ארויפארבייטען זיין נשמה און אז דער וועלט־בעשעפער בענוגענט זיך אין יעדען דור מיט א געוויסער קליינער צאהל „ארויפגעארביטע" רייפע נשמות, קענען מיר אנפאנגען צו פערשטעהן דעם גאנצען סדר העולם און עס וועלען אונז פערענטפערט ווערען פיעלע מאדנע קשיות, ווי למשל, ווארום פלאגען מיר זיך? ווארום איז אונזער לעבען אזוי קורץ? ווארום איז מעהרסטענס דעם צדיק שלעכט און דעם רשע גוט? און עהנליכעס.

די ערקלעהרונג דערויף לויט אונזער תלמוד, מדרשים און אנדערע שפעטערע היילעגע ווערק, קען סומירט ווערען ווי פאלגט:

דער סוד פון דעם וועלט־בעשעפער אין דיזער וועלט וואס ער האט בעשאפען, בעשטעהט אין איין איינציגען ווארט און דאס איז „בחירה". ער האט מיליארדען מלאכים, וועמען ער האט בעשאפען און וועלכע טהוען זיין ווילען יעדערער לויט זיין בעשטימונג פון געבורטה, ווייל אנדערש קענען זיי ניט טהון; א מלאך קען זאגאר קיין צוויי שליחות ניט ערפילען, ווייל ער ווערט בעשאפען מיט א געוויסער אויפגאבע און ווייסט ניט פון צו זיין בעסער אדער ערגער, מעהר אדער ווייניגער ווי דאס וואס ער איז.

דער וועלט־בעשעפער האט אבער געוואלט אויך האבען א בריאה וואס זאל זיך אליין בעשאפען און פערוואנדלען אין א מלאך; ער האט געוואלט האבען אזא בעשעפעניש, וועלכע זאל האבען אליין די בחירה צו זיין גוט אדער שלעכט, וואס זאל אליין אויסגעפינען די געטליכע גרויסקייט, ניט זעהענדיג עס אפען, ווייל אזא סארט בעשעפעניש, איז דאך נאך פיעל גרעסער פון א מלאך, וועלכער זעהט די גאטהייט און איז דערצו נאך אזוי בעשאפען, אז ער זאל איהר דיענען טריי.

צו דיעזען צוועק האט די גאטהייט ארויסגעלאזען אויף דער וועלט א צאהל נשמות, וועלכע זענען ניט מעהר ווי קליינע געטליכע פונקען און ער האט בעשטימט פאר זיי צו געבארען ווערען אלס מענשען, צו לעבען א געוויסע צייט, נאכהער צו שטארבען, נאכהער וויעדער געבארען צו ווערען און אזוי דורכצומאכען הונדערטע אדער פילייכט טויזענדע גלגולים און מיט יעדען גלגול זאלען זיי שטייגען אלץ העכער און העכער, זוכענדיג אימער מיט די אייגענע קרעפטען ארויפצוארבייטען זיך. און לויט ווי יעדער דור אדוואנסירט אביסעל און פראגרעסירט, ענדערט פאר איהם די גאטהייט די אומשטענדען, זיי זאלען זיך צופאסען צו זיין פראגרעס, אבער אין יעדען דור פערבלייבט די בחירה ביי יעדען איינעם, לויט זיין מדרגה, צו שטייגען העכער.

גאר די ערשטע מענשען, זענען געווען ווילדע און זיי האבען אין גאנצען ניט געוואוסט וואס הייסט צו קאנטראלירען די ליידענשאפטען, ביז עס האבען זיך געפונען איינצעלנע, וועלכע האבען געשאפען א סארט געצענדיענסט און געוויסע געזעצען וועגען וואס מען מעג טהון און וועגען דעם וואס מען טאהר ניט טהון; עס איז אלזא ענטשטאנען דערמיט די ערשטע מעגליכקייט פאר די מענשען צו פאלגען די נייע געזעצען אדער ניט; ס'איז געווען דער ערשטער גראד פון דער מענשליכער בחירה.

שפעטער זענען די מענשען געשטארבען און נאכהער צוריק געבארען געווארען און מיט יעדען נייעם דור זענען זיי געווארען מעהר ענטוויקעלט, בעקומען מעהר פליכטען, מעהר ווידערשטאנדס־קראפט צו זייער לוסט פאר ניט ערפילען די פליכטען און מעהר רייצונגס־מיטלען פאר ברעכען די פליכטען. דער מענש פון פאר עטליכע טויזענד יאהר צוריק האט געהאט נויטיג פאר זיין לעבענס־מיטעל, לאמיר זאגען, א סטארע שאף פון א פאר צעהנדליג קעפ, איז פאר איהם

פערגרעסערונגס־גלעזער. אונגוויסענדע און מענשען מיט גראָבע קעפּ, גלויבען קיינ־
מאָל ניט אַ זאַך וועלכע זיי קענען ניט זעהען מיט זייערע אייגענע אויגען. די
נאַטור זעלבסט איז אָבער נאָך אַלעמען גאָר ניט אַזוי שלעכט צו אונז, און אָב־
וואָהל זי האָט אונזער אויג בּעגרענעצט, האָט זי אונז דערפאַר געגעבען אַ מעג־
ליכקייט צו זעהען מיט׳ן שכל פיעל ווייטער און פיעל מעהר, עס איז אַלזאָ ניט
איהר שולד, דאָס מאַנכע ווילען זיך דערמיט ניט בּענוצען און קוקען אויף אַלעס
מיט זייערע פלייש־אויגען. מיט דעם שכל האָט מען די גרעסטע ערפינדונגען
אַרויסגעבּראַכט און מיט דעם שכל, קען יעדער מענש זעהן טויזענדער זאַכען,
וועלכע ער קען ניט זעהן מיט זיינע אויגען.. זאָלען מיר זיך מיט דעם ניט בּענו־
צען? זאָלען מיר זיין ווי יענער בּלינדער וועלכער האָט ניט געגלויבּט אין דער
עקזיסטענץ פון קאָלירען בּלויז דערפאַר ווייל ער האָט זיי ניט געקענט אונטער־
שיידען דורך טאַפּען? יענער בּלינדער אָבער איז דאָך לכל הדעות געווען אַ נאַר.
ניט אַנערקענענדיג די עקזיסטענץ פון פאַרבּען, האָט ער שוין אויך געלייקענט אין
דער עקזיסטענץ פון זעהען. און פּונקט אַזעלכע נאַראָנים, זענען אויך די אַלע
יעניגע וועלכע ווילען ניט אַנערקענען קיין זאַך אויסער דאָס וואָס זיי אַליין קע־
נען זעהען און אַנטאַפּען. ניט אַנערקענענדיג די קראַפט פון אַן אַנדער סאָרט זע־
הען ווי מיט איינפאַכע אויגען, לייקענען זיי שוין אויך אין דער עקזיסטענץ פון׳ם
שכל, עס איז דאָך אָבער טאַקי נור און דוקא בּלויז מיט אַט די זעלבּע אויגען פון׳ם
שכל, דאָס מיר דערזעהען צוערשט די וויכטיגסטע זאַכען, עס איז געווען מיט די
אויגען פון שכל, דאָס מיר האָבּען צום ערשטען מאָל ערבּליקט אַ מיקראָב און דאָן
ערשט האָט עס אויך די פלייש־אויג געקענט דערזעהען; (די זעלבּע אויג וועלכע
אַלע נאַראָנים האָבּען.) עס איז בּלויז מיט די אויגען פון שכל דאָס מיר שטודי־
רען די גאַנצע נאַטור, מיר ציהען שליעסע און נייע לעהרען. שטודירענדיג דעם
אויג, האָט מען ערפונדען אַ קאַמערא צום פאָטאָגראַפירען, שטודירענדיג דעם
אויער, האָט מען געמאַכט דעם טעלעפאָן מיט דעם פאָנאָגראַף, שטודירענדיג די
פליהענדע פויגעל מאַכט מען מאַשינען צום פליהען, און שטודירענדיג דעם עפּעל
אָדער אַנדערע זאַכען אין דער נאַטור, קענען מיר פיעלייכט דערגעהען דעם סוד
פון דער נשמה.

יאָ, יאָ, ליעבּער לעזער! אפילו פון׳ם עפּעל קענען מיר עטוואָס לעהרנען ווען
מיר זאָלען נור דענקען גענוג און בּעטראַכטען איהם מיט די אויגען פון שכל.

מיר זעהען למשל, דאָס ווען מען זאָל ניט פוצען, ניט רייניגען, ניט פער־
היטען די צווייגעלעך און די בּלעטער פון די פיעלע פערשיעדענע געגענשטאַנדען
וואָס זוכען זיי צו פערדאַרבּען, וואָלטען אַלע עפּעל געווען אָם ענדע ווערעמדיג
און צופוילט, וואָרום זאָלען מיר דערפון ניט לעהרנען, דאָס אויך אונזער גוף מו־
זען מיר היטען און פוצען אום אונזערע נשמות זאָלען ניט פערווערימט ווערען?
מיר זעהען אויך ווי דער גערטנער נעהמט אַרונטער יעדען יאָהר אַן ערנטע, נאָך
יעדען מאָל ווי די בּלעטער וואַקסען אַן, ענטוויקלען זיך, פאַלען נאָכהער אַרונ־
טער און ווערען צופוילט; נאָך יעדען דיעזען פיערפאַכיגען פּראָצעס. נאָך יעדען
דור בּלעטער נעהמט ער אַרונטער אַן אוראָזשאַי אַ געוויסע צאָהל עפּעל וועלכע
זענען רייף און גאַנץ, ניט קימערענדיג זיך אַ האָהר וועגען די אַלע אַנדערע עפּעל
מיט דער גאַנצער פּראָצעדור, וואָרום זאָלען מיר דערפון ניט דרינגען, דאָס אויך
דער וועלט־גערטנער, די נאַטור, נעהמט אַרונטער נאָך יעדען דור פון אונז מענ־
שען אַן ערנטע, אַ געוויסע צאָהל רייפע, גוט ענטוויקעלטע און ניט בּעשעדיגטע
נשמות? דאָס אונזער געבּאָרען ווערען, לעבּען און פערלאָרען ווערען, אונזער
גאַנצע עקזיסטענץ, אונזער גרויסע צאָהל, די גאַנצע פּראָצעדור פון דער ענטשטע־
הונג, שטערבּען, לעבּען און אָפּשטאַרבּען פון אַ גאַנצען דור איז בּלויז צוליעב
יענע עטליכע אונבּעשעדיגטע רייפע נשמות, וועלכע וועלען אַרויסקומען אַלס
אַזעלכע פון דיעזען גאַנצען טאַראַראַם פון די אַלע מיליאָנען מענשען פון יעדען
דור? ליידער אָבער זענען די מעהרסטע מענשען פּונקט אַזוי אונוויסענד ווי די
בּלעטער און צוגלייך מיט זיי ווייסען זיי קיין זאַך וועגען זייער אויפגאַבּע אין
דיעזען לעבּען, מיר מענשען זאָרגען בּלויז וועגען דעם מאָמענט ניט אַכטענדיג און
ניט טראַכטענדיג וועגען דעם צוועק. אַלס פערשטענדיגע בּרואים וואָלטען מיר
אָבער ניט געדאַרפט זיין אַזוי נאַכלעסיג און הילפלאָז ווי די עפּעל, מיר קענען
דאָך אַזוי לייכט אַרויסהעלפען דעם גערטנער־נאַטור אין זיין אַרבּייט, איינאָרד־
נען אונזער לעבּען אין איינשטימונג מיט דעם צוועק פון לעבּען וואָדורך מיר

די בלעטער, ווי געזאגט, ווייסען ניט וואס איז געווארען מיט'ן עפעל, פלוצלונג א שארד און ניטא! ניט געווארען דער עפעל! מיר מענשען וועלכע קענען אבער זעהען, ווייסען עס יא, מיר ערבליקען אונטער'ן בוים די אלע אראפגעפאלענע הונדערטע עפעל וועלכע ליגען זיך אויף דער ערד גאנץ רוהיג, נאכדעם ווי זיי זענען ארונטערגעפאלען פון'ם אונטען, אויבען און העכסטען שפיץ פון בוים. פון דער נאהענטען קענען מיר שוין אויך אביסעל בעסער זיי בעטראכטען. מיר בעמערקען, דאס מאנכע פון זיי, זענען העכסט צייטיג, רייף, זיי זענען ארונטערגעפאלען נאכדעם ווי זיי האבען דערגרייכט אזא צייט, ווען זיי האבען שוין מעהר נישט געהאט וואס צו טהון אויף'ן צווייג: מאנכע ווידער, זענען נאך גאנץ יונג, ניט צייטיג, זיי וואלטען נאך געדארפט בלייבען א לאנגע צייט אויף'ן בוים, צו ציהען די זאפט פון די צווייגען און בלעטער, נור צופעליגער־ווייזע, דורך אן עקסידענט, א גרויסען ווינד אדער א קלאפ מיט עפעס, זענען זיי אפגעריסען געווארען יונגערהייד און ארונטערגעפאלען פאר דער צייט. מיר זעהען אויך, דאס מאנכע עפעל זענען שעהן, ריין, גאנץ אונבעריהרט, אונבעפלעקט, פול מיט ריינעם גוטען זאפט און מיט געזונדע פרישע יאדרעס; מאנכע ווידער זענען צופרעסענע, מיט וואונדען אויף זייער גאנצען קערפער און אינוועניג פול מיט ווערים, וועלכע האבען פערצעהרט דעם גאנצען זאפט און פערדארבען די יאדרעס, מאכענדיג זיי אונפעהיג צו ארויסברענגען נייע עפעל־בוימער, צו שאפען נייע דורות פאר דער אנהאלטונג פון דעם עפעל־געשלעכט.

מיר בעמערקען ווייטער ווי דער גערטנער קומט צוגעהן, קלייבט אויס די גאנצע, רייפע און ריינע עפעל, פערפאקט זיי זארגפעלטיג אין א כלי, ווערענד די ווערעמדיגע און מאנכע אונצייטיגע לאזט ער איבער צו זייער אייגענעם שיקזאל וואו זיי ווערען נאך מעהר צופרעסען, נאך מעהר פערפוילט.

ליעבער לעזער! ווען אונזערע פלייש־אויגען זאלען פלוצלונג אנפאנגען צו זעהען אלעס וואס עס קומט פאר אין דער וועלט, ניט נור די זאכען וועלכע קענען אנגעטאפט ווערען מיט די פינגער, און וועלכע זענען נאהענט צו אונז, נור אויך אלעס וואס קען מיט'ן אויג ניט געזעהען ווערען נור בלויז מיט'ן פערשטאנד, ווער ווייס און ווער קען מיט זיכערהייט זאגען, דאס מיר וואלטען ניט ערבליקט פונקט דאס זעלבע וואס מיר זעהען ביים עפעל, אויך אין בעצוג צו אונזערע נשמות? פיעלייכט וואלטען מיר דערזעהען די הונדערטע טויזענדע אפגעריסענע נשמות וועלכע זענען ווי די פערשיעדענע ארונטערגעפאלענע עפעל. צווישען זיי מאנכע רייפע, צייטיגע, אויסגעלעבטע, שעהנע, ריינע, ניט קיין פערשמירטע, ניט קיין צועסענע, וועלכע זענען עס די נשמות פון אונזערע גוטע, עהרליכע, בראווע מענשען, וואס האבען אויסגעלעבט זייערע יאהרען און געשטארבען ווען פאלשטענדיג רייף פון א נאטירליכען טוידט, גוט ענטוויקעלט און אונבעפלעקט, און מאנכע, ווידער, יונגע אפגעריסענע לעבענס, יונגינקע נשמה'לאך, וועלכע זענען דורך עקסידענטס ווי קראנקהייטען, אדער זעלבסטמארדען אפגעריסען געווארען פון לעבען פאר דער צייט. מיר וואלטען אויך, פיעלייכט, דערזעהען די צופוילטע, צוגעסענע, די פון ווערים צופרעסענע נשמות פון די טארקוועמאדאס, סטאליפינס, פאבעדאנאסצעווס און ד. ג., מיר וואלטען דאן פיעלייכט אויך דערזעהען ווי די נאטור קלייבט זיי איבער; ווי זי טראגט זארגפעלטיג אוועק די גוטע ריינע נשמות, פאר א געוויסען צוועק, צוליעב א פאסענדען תכלית, און ווי זי לאזט איבער די ווערעמדיגע, זיך צו טרינקען אין זייער שמוץ, צו ווערען צופרעסען פון די עקעלהאפטעסטע בראים און פון שימעל, אדער זי גיט זיי אוועק צו חזרים און אנדערע אזעלכע בראים. צו דען ווייל מיר קענען דאס אויבענדערמאהנטע ניט זעהען מיט אונזערע פלייש־אויגען, דארפען מיר עס ניט גלויבען? גלויבען מיר דען ניט אין אנדערע זאכען וועלכע מיר זעהען אויך ניט מיט אונזערע אויגען? די אמאליגע וואוילע יונגען, די זא־גענאנטע אפקורסים אונזערע האבען זיך עפענטליך אויסגעלאכט אויך פון יענער תלמודישער בעהויפטונג דאס יעדער מענש איז ארומגערינגעלט מיט מיליאנען אונזיכטבארע משחיתים, פון דעסטוועגען איז עס יעצט פאלשטענדיג בעשטעטיגט געווארען פון דער נייעסטער וויסענשאפט און די יעצטיגע באקטעריאלאגיע איז ניט מעהר און ניט ווייניגער ווי די קונסט צו קעמפען טאקי געגען אט יענע משחיתים, די מיקראבען און באצילען ווי זיי רופען זיך יעצט, פון וועלכע די כלמר'שטע חכמים, אפיקורסים האבען זיך אויסגעלאכט, און וואס זיי קענען דאס יעצט בעטראכטען דורך די

סען פון איהר קוואל, זי איז דאן בלינד, טויב און קריגט ניט מעהר די געטליכע השפעה אויף זיך, נור זי ווערט געפיהרט פון דער טומאה און פון דער קליפה, וועלכע פילען דא אן יעדען פלאץ, וואו עס פעהלט די געטליכקייט און וועלכע זענען פעראנטווארטליך פאר אלע צרות און אומגליקען אויף דער וועלט, ציהענ־דיג זייער שורש פון דעם טוידט און פון דעם גיהנום.

דאגעגען איז דער מענש, וועלכער פאלגט אויס די תר"ג מצוות, לעבעדיג און ער ציהט זיין השפעה פון דעם אייביגען לעבענס-קוואל, פון גן־עדן; ער ווערט בעהעפט מיט דער גאטהייט און פיהלט זי אויף יעדען שריט. ווי די תורה זאגט עס אונז טאקי: „ואתם הדבקים בד' אלהיכם חיים כלכם היום". (און איהר וועלכע זענט בעהעפט אן אייער גאט, זענט אלע לעבעדיג.)

קאפיטעל ג.

דער געטליכער סוד.

„ראיתי בני עלייה והן מועטין".
(סוכה מ"ה.)

דער פאראלעל צווישען אן עפעל-בוים און א מענשען.

פון די פאריגע ארגומענטען האבען מיר פרור־בירט צו איבערצייגען, דאס דער צוועק פון אונזער לעבען איז די נשמה און איהר ערציהונג, און דאס דער קערפער איז בלויז דער פלאץ אין וועלכען זי האלט זיך אויף, די שאלעכץ אין וועלכער דער נוס געפינט זיך. די פארגעבראכטע ארגומענטען זענען נאך אפשר ניט שטארק גענוג צו איבעצייגען עס פאלשטענדיג, אבער ווען דאס זאל לייכט קענען ערקלעהרט ווערען, וואלט דאך גאר ניט נויטיג זיין צו שרייבען גאנצע ווערק וועגען דעם. יעדער איינער קען אבער שטודירען די דאזיגע פראגע לערנענדיג די אידישע תורה, וועט ער זיך איבערצייגען, אז אלעס איז ריכטיג, נור אויב ער טהוט עס ניט, מוז ער כאטש גלויבען אנדערע מענשען וועלכע האבען דאס יא געטהון. דערווייל אבער לאמיר עס אננעהמען פאר ריכטיג און פאר־שען א ביסעל ווייטער.

מיר אלע ווייסען, דאס דער קערפער איז געוויס שטערבליך, מיר זעהען עס מיט אונזערע אויגען, טאג טעגליך שטארבען מענשען, זייערע קערפערס ווערען בעגראבען אין דער ערד וואו זיי ווערען בעמיש אויפגעלייזט אויף די פערשיע־דענע עלעמענטען פון וועלכע דער קערפער איז צוזאמענגעשטעלט. דאן מערקען מיר אויך, דאס מיט דעם אנפאנג פון דעם קערפער'ס עקזיסטענץ ענטוויקעלט זיך אין איהם א נשמה, וועלכע איז אין אנפאנג אונערפאהרען (ביי א קינד) נאכ־הער קריגט זי ביסלעכווייז מעהר און מעהר ערפאהרונג ביז זי דערגרייכט א גע־וויסען צושטאנד (ביי א מאן) און דאן רייסט זי זיך פלוצלונג אפ פון קערפער און ווערט נעלם, קיינער ווייסט ניט וואוהין. עס ווידערהאלט זיך דא כמעט די זעלבע זאך וועלכע מיר זעהען ביי א פרוכט-בוים. אן עפעל, צום ביישפיעל, פאנגט זיך אן צו ענטוויקלען גלייך נאך'ן געבורטה פון די בלעטער און בליהונג, ביסלעכווייז וואקסט ער אויס ביז זיין פולער גרויס און ווען ער ווערט ענדליך פערטיג, שטארבען די בלעטער אפ, און ער אליין רייסט זיך אפ פון בוים און פאלט ארונטער. די בלעטער פון'ם עפעל בוים זעהען ניט און ווייסען ניט וואוהין דער פארטיגער עפעל איז פלוצלונג פערשוואונדען, (פונקט אזוי ווי מיר מענשען זעהען ניט וואוהין אונזער נשמה ווערט נעלם) די נאטור, ווי געזאגט, וויל נישט ארויסגעבען איהרע צוועקען. די בלעטער זעהען ניט, ווייל זיי האבען פשוט קיין אויגען ניט, דער מענש וועלכער האט שוין כלומרשט יא אויגען, זענען זיי אבער פלייש־אויגען און זעהען ניט אלעס. מיר וועלען זיך אבער בענוצען דערמיט וואס מיר קענען נאכפאלגען דעם שיקזאל פון'ם עפעל אויך נאך זיין ארונטערפאלען מיר וועלען עס פארזיכטיג בעטראכטען אום צו זעהען אויב עס איז ניט מעגליך צו ציהען א פאראלעל צווישען עפעל און מענש; אויב דער שיקזאל פון אונזען נשמה נאך איהר אפרייסען זיך פון'ם קערפער, איז ניט עהנליך צום שיקזאל פון'ם עפעל נאך זיין ארונטערפאלען פון בוים.

מאָל ניט קיין טיטולען; זיי קענען ניט ערווערבען פאַר זיך דעם אַדעל־שטאַנד ווי געוויסע בעאַמטע, דיפּלאָמאַטען, מיליטער־לייט, אָדער וויסענשאַפטס־לייט, וועלכע צייכענען זיך אויס מיט אַ העכערער סאָרט דיענסט פאַר דעם קעניג און וועלכע ווערען דערהויבען אַפּט ביז צו ווערען די צווייטע אָדער דריטע האַנד פון דעם קעניג.

אום צו שטייגען הויך אין דעם קעניג׳ס דיענסט, מוז אַמאָל דער מיליטאַריסט זיך וואַלגערען אין פעלד, ליגען אין טרענטשעס, ריזיקירען זיין לעבען, אויסגעריסען ווערען אויף פערשיעדענע אופנים, אָבער גראַדע דערמיט ערווערבט ער זיך די העכסטע טיטולען, דעם גרעסטען כבוד און מאַכט, וועהרענד די אַנדערע אונטערטהאַנען פון לאַנד זיצען זיך רוהיג יעדערער אין זיין היים און קומען אַפּ מיט צאָהלען קליינע געלד־צינזען; זיי לעבען רוהיגער פון דעם מיליטאַריסט, האָבען עולם הזה די גאַנצע צייט, אָבער דערפאַר פערבלייבען זיי אימער איינפאַכע אונטערטהאַנען און קענען זיך צו קיין גרויסעס קיינמאָל ניט דערדינען.

די אומות העולם זענען די איינפאַכע מאַסען פון דער הימלישער קעניגרייך; זיי האָבען נור קליינע צינזען צו צאָהלען, גאַנץ פּראָסטע און געצעהלטע געזעצען צו אָפּהיטען און דעריבער איז אַלץ וואָס זיי קענען דאָ ערוואַרטען, ניט מעהר ווי עולם הזה, וועהרענד דאָס אידישע פאָלק איז די הימלישע אַרמעע; מיר האָבען אויף זיך אַ דיסציפּלין, אַ גאַנצע תורה מיט תרי״ג מצוות; אַלערליי בעשרענקונגען און פערשיעדענע פליכטען; אָפּט קומט אונז אויס צו ליגען אין טרענטשעס, צו פערגיסען אונזער בלוט, צו פאַלען אַלס קרבנות אויספיהרענדיג די הימלישע דיסציפּלין, אָבער דערפאַר שטעהען מיר נאָהענט צום הימלישען קעניג, טראָגען זיין יוניפאָרם און פיהלען זיך נאָהענט צו איהם; דאַגעגען ווען מיר ערפילען ניט אונזערע פליכטען, ווערען מיר שטרענג בעשטראָפט פאַר דעם, אַבוואָהל אַנדערע פעלקער וויסען ניט פון אַזעלכע פליכטען און ווערען ניט בעשטראָפט פאַר ניט ערפילען זיי, וויל זיי זענען דערפון לכתחלה פטור.

די מצוות און עבירות פון אונזער תורה, זענען אַלזאָ די דירעקטע צנורות צווישען אונז און דער געטליכקייט, זיי דערנעהנטערען אונז צו דער געטליכער קדושה איברים־וויין; יעדע מצוה און יעדע עבירה ענטשפּרעכט דער ענטוויקלונג פון אַ געוויסען גליעד אין אונזער נשמה און דאַרף איהם בעלעבען, בעלייכטען און פעראייניגען מיט דער געטליכער ליכט, וועלכע איז דער גייסטיגער שורש אויבען אין הימעל פון דער בעטרעפענדער מצוה דאָ אונטען, און אויב מיר היטען ניט די מצוות, פערשמוצען מיר אונזער נשמה, פערלעשען איהר ליכט, מיר פערקניפּען זי ר״ל מיט דער טומאה און מיר מוזען נאָך׳ן טוידט געלייטערט ווערען צוליעב דעם.

וועגען דער רייניגונג פון דער געטליכער נשמה נאָך׳ן טוידט און די רעזולטאַטען דערפון פאַר דעם מענשען, וועלען מיר ריידען מעהר באריכות אין אונזער נעקסטער העפט „שכר ועונש״, דערווייל בענוגענען מיר זיך מיט דעם וואָס איז שייך צו אונזער ענין, נעמליך, אַז די תרי״ג מצוות זענען די שפּייז פון אונזער נשמה און נור דורך האַלטען זיי פּינקטליך ווערט אונזער געטליכע טהייל בעלעבט פון דער קדושה און דער מענש ווערט בעהעפט נאָך ביי זיין לעבען מיט דער גאָטהייט; ער בעקומט אין זיך דעם רוח הקודש; ער דערזעהט דאַמאָלס די וועלט אין איהר ריכטיגען קאָליר און קען איהר געבען די ריכטיגע אָפּשאַצונג.

דאָס וואָס יעדער איד קען ניט מקיים זיין אַלע תרי״ג מצוות, וויל מאַנכע פון זיי איז אונמעגליך צו מקיים זיין, ווי למשל אויב איינער האָט ניט קיין זיהן און קען זיי ניט מל׳ע זיין אָדער מאַכען אַ פדיון הבן, אָדער ווען זייענדיג אין חוץ לארץ, קען מען ניט מקיים זיין די מצוות פון תרומה, מעשר, בכורים, קרבנות און עהנליכע, פערזיכערען אונז די חז״ל, אַז ווען איינער בעלעבט די גליעדער פון זיין נשמה מיט די מצוות וואָס ער קען יאָ מקיים זיין, לייכטען די אַנדערע נשמה־גליעדער אַליין פון זיך, אָדער זיי ציהען זייער חיונה דערפון וואָס אַן אַנדער איד איז מקיים יענע מצוות, וויל כל ישראל ערבים זה בזה און דער זכות פון איינעם איז אַלע מאָל מגין אויף׳ן צווייטען.

דערפאַר זאָגט מען ביי אונז, אַז „רשעים בחייהם קרואים מתים״, די רשעים זענען נאָך לעבעדיגערהייד טוידטע, וויל זייער נשמה איז טוידט, זי בעקומט ניט איהר גייסטיגע געטליכע שפּייז און זי שטאַרבט פאַר הונגער; זי ווערט אָפּגערי־

א שטיקעלע בעגריף, א מקצת מן המקצת פון א בעגריף וועגען דער ווירקונג און דעם ווערטה פון די תרי"ג מצוות, וועלען מיר דא איבערגעבען אין קורצען א פאר ווערטער וועגען דעם דאזיגען ענין פון דעם של"ה הקדוש, וועלכער ברענגט עס אלס א שלום-פאלגערונג נאך א לאנגער, טיעפער און בעלעהרענדער אפהאנדלונג וועגען דעם.

וואס זענען באמת די מצוות און עבירות?

,,זייט וויסען, מיינע קינדער, שרייבט דער דערמאהנטער הייליגער צדיק הדור, אז די מצוות, וועלכע זענען אונז געגעבען געווארען אויף דיעזער וועלט, כדי צו קריגען פאר זיי שכר אויף יענער וועלט, אדער חלילה בעשטראפט ווערען פאר זיי דארטען אויבען מיר פאלגען זיי ניט אויס, איז די בעלוינונג און שטראף פאר זיי ניט קיין קאנדיציאנעלע נור א נאטירליכע; עס איז ניט ווי די געזעצען פון א קעניג, וועלכע שרייבען פאר, אז פאר אויספאלגען אדער ניט-אויספאלגען זיי וועט מען בעקומען א געוויסע בעלוינונג אדער שטראף, נור דאס איז א נאטירליכער שכר ועונש, ווי למשל געזונדהייט אויב מען לעבט נארמאל און קראנקהייט אויב מען מיסברויכט די נאטור פון דעם אייגענעם קערפער; ווען איהר געהט ווינטער ווארים אנגעטהון, קענט איהר ניט דערפרוירען ווערען, ווען איהר זייהט אייער פעלד, קענט איהר נאכהער שניידען; ווען איהר שטופט די האנד אין פייער, מוז זי פערברענט ווערען און אזוי ווייטער: די נאטור בעלוינט און בעשטראפט דעם מענשען דורך זיינע טהאטען גופא, און ניט דורך א זייטיגער זאך, ווי למשל פריזאן פאר גנבה, די תליה פאר מארד, אדער געלד-שטראף פאר ברעכען אן אנדער געזעץ.

,,שכר מצוה — מצוה, ושכר עבירה — עבירה"; די בעלוינונג פאר א מצוה אדער די שטראף פאר אן עבירה ליגען אין זיי גופא; יעדע מצוה און יעדע עבירה דא אונטען, האט איהר ווארצעל אויבען אין דער גייסטיגער וועלט; ווען דער מענש טהוט דא א מצוה, בעהעפט זיך זיין נשמה אויבען מיט דעם גייסטיגען ווארצעל פון דער מצוה, און ווען ער טהוט אן עבירה, בעהעפט זיך זיין נשמה מיט דעם גייסטיגען עבירה-ווארצעל דארטען אויבען; דאס איז ווי די משנה זאגט אונז ,,ואין אתה בא לידי עבירה", וועסטו ניט אריינפאלען אין די הענט פון דער עבירה, דאס מיינט אין די הענט פון דער קליפה וועלכע איז דער גייסטיגער ווארצעל פון יעדער עבירה. דאס איז אויך די ריכטיגע מיינונג פון די ברכות און קללות אין דער תורה; זיי זענען ניט קאנדיציאנעל, אז פאר מצוות גיט מען רעגען און גערעטעניש, אדער פאר עבירות בעשטראפט מען מיט טריקעניש און הונגער-יאהרען, נור די מצוות גופא זענען די צנורות, די רעהרען דורך וועלכע עס גיסען זיך ברכות, וועהרענד די עבירות זענען די רעהרען דורך וועלכע עס גיסען זיך קללות; אט דעריבער זענען די אלע ברכות און קללות פון אונזער תורה, נאטירליכע; ווען די מענשהייט זינדיגט און בעגעהט עבירות, עפענען זיך אויף די רעהרען פון צרות און אומגליקען, עס קומען דאן מלחמות, חורבנות, וועלט-איבערקעהרענישען, טוידט און פערניכטונג, וועהרענד בשעת א מדינה אדער א פאלק טהוט מצוות, עפענען זיך דערמיט די צנורות פון חסד און עס קומען ארונטער ברכות, זאטקייט, פריעדען און גליק.

די מצוות און עבירות זענען אלזא אליין די שליסלען וועלכע עפענען די קוואלען פון גוטעס און שלעכטעס." (עד כאן דער של"ה).

עס קומט דעריבער אויס, אז דער יעניגער וועלכער טהוט מצוות , ווערט א שותף צו דער געטליכקייט אין ארונטערברענגען ליכט און גוטעס פאר דער וועלט, בשעת דער בעל עבירה, ווערט דער אינסטרומענט פון דער קליפה צו ברענגען חושך און פערניכטונג פאר אלעם און אלעמען; די מענשהייט בכלל האט נור אבער איינינע געצעהלטע מצוות און עבירות, די אלגעמיינע געזעצען פון מאראל, די מצוות בין אדם לחבירו און זי קען זיך דורך זיי דערנעהנטערען צו דער געטליכקייט בלויז אויף אביסעל: זיי קענען מיט זייערע מצוות ארונטערברענגען בלויז אירדישען פערגעניגען, שלום, א רוהיגען לעבען, געזונדהייט, רייכטהום, מאכט; זיי שאפען פאר זיך א גליקליכע עולם הזה. אזוי צו זאגען און דאס איז אגב זייער גאנצער שכר: זיי זענען ווי די דיענער אין א קעניגליכען הויף וועמעס פליכטען עס זענען בעגרעניצט און דערפאר בעקומען זיי נור גוט עסען און טרינקען, מיט גוטער בעלוינונג און געלד, אמאל אויך געוויסע מתנות, אבער זיי בעקומען קיינ־

דאַן דער מענטש אין דער בחינה פון א בהמה; קינדער, אַלטע עובר בטל'ניקעס, קראַנקע און משוגעים ווייסען ניט וואָס זיי עסען און וואָס זיי טהוען, זיי שעהמען זיך ניט, ווייסען ניט פון מורא און זענען אין פיעלעס עהנליך צו א בהמה וחיה, דאָס איז ווייל דער צוזאַמענבונד צווישען דעם געטליכען פונק און דעם לעבענס־גייסט איז אין זיי שוואַך אָדער גענצליך איבערגעריסען.

דער געטליכער פונק, אַז און פיר זיך, דאָס וואָס מיר רופען „די געטליכע נשמה", איז דער אמת'ער מענטש און אָט דיעזע נשמה בעשטעהט פון רמ"ח איברים ושס"ה גידים, (248 גליעדער און 365 נערוועןן) ריכטיג ווי דאָס וואָס אונזער קערפער האָט און עס איז טאַקי די נשמה, וואָס האָט דעם מענשליכען געשטאַלט, און דער גוף איז א קלייד פאַר איהר ; יעדער גליעד און נערוו איז אונז, איז ריכטיג צוגעפּאַסט צו אַן עהנליכען גליעד אָדער נערוו אין אונזער נשמה, און פונקט ווי די מענשליכע גליעדער און נערוועןן מוזען פון אונז אימער געשפייזט ווערען, אַזוי מוזען אויך די גליעדער און נערוועןן פון אונזער נשמה געשפייזט ווערען, אָבער זייער שפּייז איז אַ גייסטיגע, נעמליך, די מצוות פון דער תורה, יעדע מצוה איז בעשטימט צו שפּייזען א געוויסען נשמה־גליעד אַזוי אַז אונזערע 248 מצוות־עשה זענען די שפּייז פאַר דער דאָזיגער צאָהל נשמה־גליעדער און אונזערע 365 מצוות לא תעשה זענען די שפּייז פאַר דער זעלבער צאָהל נשמה־נערוועןן, צוזאַמען איז עס 613 מצוות, אָדער ווי מיר רופען זיי, די תרי"ג מצוות.

אויב א איד איז עובר אויף א מצוה, ווערט ביי איהם דער נשמה־גליעד וועלכער איז שייך צו דער בעטרעפענדער מצוה, אָפּגעשטאָרבען און ווען איינער איז עובר אויף דער גאַנצער תורה, ווערט ביי איהם זיין ג אַ נ צ ע געטליכע נשמה אָפּגעשטאָרבען, אָבער דאָס מיינט ניט, אַז די נשמה פערלאָזט איהם, אָדער אַז די אָפּגעשטאָרבענע נשמה־גליעדער פאַרלאָזען איהם, נור עס מיינט, אַז זיי ווערען צייטווייליג איבערגענומען פון דער קליפּה רחמנא לצלן; אַנשטאַט צו ציהען זייער חיונה פון דער געטליכער קדושה, ציהען זיי דאָס פון דער טומאה און אַזוי ווערט אַזאַ נשמה פעראומרייניגט און נאָד'ן מענשענס טוידט מוז זי געלייטערט און געברענט ווערען, ביז די טומאה געהט פון איהר אַרויס און די נשמה ווערט צוריק ריין ווי געוועזן.

דיעזע בעהויפּטונג, וועגען די תרי"ג מצוות און זייער ווירקונג, אַזוי ווי מיר מאַכען זי דאָ, טרוקען, אָהן בעווייזע און אָהן ערקלעהרונגען, איז בעצוועקט בלויז פאַר די יעניגע, וועלכע פיהלען אין זיך דעם געטליכען פונק; וועלכע זענען אַליין בעלי־אמונה, נור עס פעהלט זיי פשוט דער וויסען וואָס די מצוות בעדייטען, אַבוואָהל זיי טהוען וואָס די תורה פאַרלאַנגט פון זיי ; פאַר דיעזע מענשען איז גענוג וואָס דאָס ווערט אָנגעגעבען אין'ם נאָמען פון אונזערע אַלע הייליגע ספרים, ווייל זיי ווילען וויסען און ניט אַרגומענטירען, אָבער וואָס אַנבעלאַנגט די צווייפלער, וועלכע זוכען בלויז בעווייזע, וועלען אונזערע טרוקענע בעהויפּטונגען זיכער ניט זיין גענוג פאַר זיי, עס איז אָבער א פאַקט, אַז ס'איז בשום אופן ניט מעגליך צו ערקלעהרען דאָ די גאַנצע טהעאָריע לויט וועלכער דאָס ווערט בעוויזען קלאָהר ווי דער טאָג, ווייל דאָס וואָלט מיינען צו געבען דאָ א פולען קורס פון דער קבלה און דאָס איז ניט דער צוועק פון דיעזער העפט, עס איז אויך ניט פאַראַן אין איהם גענוג פלאַץ פאַר אַזאַ גרויסער און טיעפער וויסענשאַפט ווי די קבלה; עס איז אָבער גענוג צו זאָגען, אַז ווער עס וויל די קבלה לערנען, קען דאָרטען געפינען די אַלע איינצעלהייטען פון אונזער ערקלעהרונג וועגען די תרי"ג מצוות און טאַקי א גאַנצען ים דערפון, ממש אַזוי ברייט און אַזוי טיעף ווי דער ים, און ווער עס וויל ניט, אָדער קען ניט אַריינדרינגען אין די טיעפענישען פון דער קבלה, נור ער וויל מען זאָל דאָס איהם ערקלעהרען אין פשוט'ע ווערטער, איז פונקט ווי אַן אונוויסענדער מענש זאָל וועלען, אַז מען זאָל איהם ערקלערען א שווערע אַלגעבראַאישע פּראָבלעם, אָדער די איינשטיין טהעאָריע וועגען רעלאַטיוויטעט אין איינפאַכע ווערטער, און ער זאָל זאָגען, אַז אויב ניט וויל ער אין דעם ניט גלויבען; מיט אַזאַ מענשען איז ניטאָ וואָס צו דיסקוטירען, ער וועט שוין פערבלייבען אַן אונוויסענדער זיינע אַלע יאָהרען.

וועגען די תרי"ג מצוות און זייער ווירקונג, קען מען אָנשרייבען א צעהנדליג דיקע ספרים, בלויז איבערגעבענדיג בקיצור דאָס וואָס אונזערע פערשיעדענע גדולי ישראל האָבען וועגען דעם אָנגעשריבען, אָבער אום צו געבען דעם לעזער

פאלגען זייער ביישפיעל און לעבען על פי חוקי התורה פונקט ווי זיי האבען דאס געטהון.

און זיי פערזיכערען אונז, אז די תורה גיט אונז די פאלגענדע אונגעהייער־גרויסע בענעפיטען:

1) זי היט אונז פון אריינברענגען אירגענד וועלכען שמוץ אין אונזער קערפער סיי דורך שפייז און סיי דורך צופיעל מותרות און גאראנטירט אונז דערמיט אריכת ימים, געזונד און א נארמאלען צושטאנד אין אלע הינזיכטען.

2) זי ערעלט אויס אונזער גייסט און פערוואנדעלט אונז אין העכערע וועזענס, אנפילענדיג אונזער הארץ מיט די שעהנסטע בלומען פון אידעאליזם, מענשען־ליעבע, גערעכטיגקייט, מאראל, שלום און אלע אנדערע ערהאבענע מדות, פערוואנדלענדיג אונז אין מענשען־מלאכים, אנשטאט מענשען־טייוואלים.

3) דאס לערנען און שטודירען די תורה איז אן און פאר זיך דער גרעסטער פערגעניגען אין דער וועלט, ווייל דאס עפענט פאר אייך אויף אלע טהויערען פון הכמה און וויסענשאפט און איהר הויבט־אן צו איינזעהען ביסלעכווייז די גרויסע ליכט וואס ליגט אין דער תורה און ווי אזוי זי ברענגט אייך ביידע וועלטען. לערנענדיג די תורה און לעבענדיג לויט איהרע פארשריפטען, עררייכט מען רוח הקודש, אדער אפילו נבואה, אויב מען איז דערצו ראוי דורך האבען דערגרייכט א הויכע מדרגה.

4) דורך מקיים זיין די תרי״ג מצוות ווערט דעם פרומען אידען׳ס נשמה בעהעפט מיט דעם וועלט־בעשעפער נאך דא ביים לעבען און דערמיט דערגרייכט זי די העכסטע מעלה וואס א לעבעדיגער מענש קען דערגרייכען, דערמיט ווערט דער מענש אן אדם העליון, און צוליעב דיעזען צוועק איז דא בעשאפען געווארען די גאנצע וועלט מיט דעם גאנצען מענשליכען מין, און עס איז ניטא קיין שום אנדער וועג, קיין שום אנדער מיטעל אין דער וועלט צו בעהעפטען די געטליכע נשמה אין אונז מיט דער גאטהייט, אויסער ווי דורך מקיים זיין די תרי״ג מצוות פון דער תורה.

די וויכטיגקייט פון די תרי״ג מצוות.

עס וואלט זיין אונמעגליך צו געבען דא די גאנצע אפהאנדלונג פון אונזערע הייליגע ספרים, דעם תלמוד, דעם זוהר און אנדערע, וועגען דעם וועזען פון אונזער נשמה, וואס זי איז באמת און ווי אזוי דאס ווערט בעוויזען אלס ריכטיג, דאס מוז יעדער מענש אליין לערנען און שטודירען אין די אריגינעלע פלעצער, ווייל זיי זענען צו פיעלע און צו טיעף אין מאנכע הינזיכטען און ליידער איז ניט יעדערער פון אונז זוכה דערצו, פונקט ווי ניט יעדערער פון אונז איז זוכה צו זיין א מיליאנער, אדער א דיפלאמאט, נור מיר ווילען דא איבערגעבען דעם סך הכל פון אלעם וועגען אונזער נשמה, וועט דאן קלאהר ווערען פאר יעדען איינעם די וויכטיגע ראליע וואס די תרי״ג מצוות שפיעלען דא אין אונזער לעבען.

קודם ווערט פעסטגעשטעלט, אז אין אונזער קערפער געפינען זיך באמת צוויי נשמות, איינע וועלכע איז דער לעבענס־גייסט וואס מיר געפינען איהם ביי יעדער לעבעדיגער בעשעפעניש, בהמה, חיה, פויגעל אדער פיש, און די צווייטע איז דער געטליכער פונק וועלכער בעלייכט אונזער לעבענס־גייסט און מאכט פון איהם א העכערע בריאה.

דער לעבענס־גייסט אין׳ם מענשען איז דער פערבינדער צווישען גוף און דעם געטליכען פונק, ווייל דער געטליכער פונק איז צו עדעל צו קענען בעהעפטען זיך מיט דעם גראבען חומר פון אונזער קערפער, דעריבער ווערט ער צוזאמענגעבונדען מיט דעם לעבענס־גייסט, וועלכער געפינט זיך אין אונזערע נערוועז און אין די קנאכען, אזוי אז ביידע צוזאמען פערוואלטען דאן דעם חומר און דערפון קומט אפט ארויס דער קאמף אין אונז צווישען גוטעס און שלעכטעס, ווייל דער פראסטער לעבענס־גייסט ציהט אונז צו די אינסטינקטען פון דער חיה ובהמה, בשעת דער געטליכער פונק שלעפט אונז ארויף צום הימעל, צו העכערעס און צו אלעם וואס איז מעהר־וועניגער געטליך.

דעריבער זעהען מיר אויך, אז ביי גאר יונגע קינדער וואו די צוויי נשמות האבען זיך נאך ניט צוזאמענגעבונדען, אדער ביי גאר אלטע לייט וואו דער צוזאמענבונד איז אפגעשוואכט געווארען צוליעב געוויסע אורזאכען, אדער ביי מענשען אין צייט פון א שווערער קערפערליכער אדער גייסטיגער קראנקהייט, איז

די תורה איז אגב ווי א מעדיצין וואס איז פארגעשריבען פון א גרויסען פראפעסאר און וועלכע קורירט אייך אויס נור דאמאלס, ווען איהר טרינקט זי כסדר און פינקטליך לויט דעם פארגעשריבענעם ארדער פון דעם פראפעסאר, אבער ניט ווען איהר נעהמט דערפון אן איינציגע אדער עטליכע טראפענס און פערווארפט עס, אדער ווען איהר נעהמט עס ניט איין לויט די פארשריפטען און ווילט געזונד ווערען דערפון מעשה־נס.

עס זענען פאראן מענשען, וועלכע האבען געלערענט נור אביסעלע תורה, אדער זיי האבען עס שלעכט געלערענט, אדער זיי האבען געלערענט גוט און אזוי פיעל, אז זיי זענען שוין געווען אויף׳ן וועג צו געזונד ווערען. נור זיי האבען דאס פלוצלונג אויפגעגעבען און דעריבער זענען דיעזע אלע לייטע פערבליבען קראנק, כאראליש פערקריפעלט און פיעלע פון זיי קריטיקירען נאכהער די תורה און רייד־דען אויף איהר שלעכטס, ווי אויך אויף די גרויסע פראפעסארען, וועלכע רעקא־מענדירען די תורה; פון אזעלכע מענשען טאהר זיך קיינער קיין ראיה ניט ארונ־טערנעהמען, אדרבה, זיי קענען נאך דיענען אלס פערשטארקערונג פאר דער אמת׳־דיגקייט פון אונזער תורה, ווייל די תורה האט טאקי בפירוש פאראויסגעזאגט וועגען זיך, אז פאר מאנכע קען זי ווערען א סם חיים, א זעלטען־גוטע רפואה, און פאר מאנכע קען זי ווערען א סם המות, אן אמת׳דיגער גיפט פאר זייער גייסט; מיר זעהען דאס אויך בחוש, אז דער יעניגער, וועלכער האט די תורה אמאל געלערענט און איז געווארען אן אפיקורס, איז ער טויזענד מאל ערגער פון דעם אפיקורס וואס האט גארניט געלערענט די תורה, אדער ווי די וועלט זאגט א ווערטעל: „א גאט׳ס גנב איז פיעל ערגער פון א פראסטען גנב!"

עס איז אויך קיין וואונדער ניט ווארום די זעלבע תורה זאל אויף איינעם ווירקען גוט און אויף א צווייטען שלעכט; דער רעזולטאט איז אמאל געווענדעט אן דעם מקבל פונקט אזוי גוט ווי אן דעם געבער, מיר ווייסען למשל, אז לייווענט ווערט געמאכט ווייס דורך דעם וואס מען שפרייט עס אויס אונטער די שטראה־לען פון דער זון, וועהרענד דער מאן וועלכער טהוט די ארבייט פון ווייסען דעם לייוועגט, ווערט אונטער די זעלבע זון־שטראהלען שווארץ, עס זענען די זעלבע שטראהלען, אבער זייער ווירקונג איז פערשיעדען לויט דעם מקבל אויף וועמען זיי פאלען, און די וויסענשאפט ווייסט געניי אין וואס די פערשיעדענהייט בע־שטעהט.

בנוגע דער פערשיעדענער ווירקונג פון דער תורה אויף מענשען, איז דער אינטערשייד אין דעם, וואס איינער פאלגט די פראפעסארען פינקטליך און דער צווייטער פאלגט זיי ניט; איהר מוזט דעם פראפעסאר צוערשט פאלגען בלינד, איידער איהר פאנגט אן צו פיהלען די גוטע רעזולטאטען פון זיינע פארגעשרי־בענע היילונגס־מיטלען, אבער ווען איהר פערווארפט זיינע מיטלען גלייך אין אנ־פאנג, אדער ווען איהר האלט זיך ניט שטרענג אן זיינע פארשריפטען ביים בע־נוצען די מיטלען, קענט איהר ניט געזונד ווערען, און אייער קריטיקירען דעם פראפעסאר איז אונבערעכטיגט און ווערטהלאז, ובפרט נאך אז איהר פערבלייבט קראנק און קענט קיין אנדערע בעסערע מיטלען ניט קריגען, איז אודאי און אודאי א סמן, אז פאלגענדיג דעם פראפעסאר וואלט איהר אפשר טאקי יא געזונד גע־ווארען.

מיר וועלען דעריבער אין גאנצען אפרוקען אן א זייט די לייקענער, די אפ־לאכער, די געגנער און בעקעמפער פון דער אידישער תורה און מיר וועלען דא ערקלעהרען וואס עס זאגען די יעניגע, וועלכע האבען געהאט די ערפאהרונג אויסגעהיילט צו ווערען דורך איהר און וואס נאכהער האבען זיי אונז פערזיכערט אין איהר אמת׳דיגקייט און גרויסער וויכטיגקייט. מיר מוזען דאך על כל פנים מודה זיין, אז אונזערע נביאים, תנאים, אמוראים, גאונים און די שפעטערע גדולי ישראל, ווי דער רמ׳בם, דער בעל הכוזרי, דער בעל העיקרים און עהנליכע, האבען ערשטענס געלערענט און געקענט די תורה, צווייטענס האבען זיי שטרענג אפגע־היט די אלע פארשריפטען פון דער תורה, לעבענדיג לויט דעם שולחן ערוך ביז זייער לעצטען אטהעם־צוג, און דריטענס, אז זיי זענען חלילה ניט געווען קיין ליגנער און קיין בייזוויליגע פערפיהרער, און יענע אלע קדושים וטהורים פערזי־כערען אונז, אז ניט נור איז אלעס וואס זיי זאגען דער ריינער אמת, נור אז יע־דער איינער פון אונז קען זיך אליין איבערציייגען אין דעם, אויב ער וועט נאכ־

שוין ערשינען:

תורה און רעליגיאָן

פאראן אַ גאט אויף דער וועלט!

אדם העליון

עס ווערען פאַרפערטיגט צום דרוק און וועלען
קירצליך ערשיינען די פאָלגענדע העפטען:

שכר ועונש

דער איד

משיח׳ס צייטען